

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Svájci
Hozzájárulás

A MÁTRABÉRC - FALLÓSKÚTI-RÉTEK

kiemelt jelentőségű
természetmegőrzési terület
(HUBN20049)

Natura 2000 fenntartási terve

VÉGLEGES VÁLTOZAT

Készült

**A fenntartható természetvédelem megalapozása a magyarországi Natura 2000 területeken
(Svájci-Magyar Együttműködési Program, Végrehajtási Megállapodás száma: SH/4/8)
című projekt** megvalósításának keretében.

2016. február

KÖRTÁJ
TERVEZŐ IRODA KFT.

Impresszum

Készült **A Fenntartható természetvédelem megalapozása a magyarországi Natura 2000 területeken (Svájci-Magyar Együttműködési Program, Végrehajtási Megállapodás száma: SH/4/8) című projekt** megvalósításának keretében, a 275/2004. korm. rendelet előírásai és egyéb szakmai útmutatók alapján.

SZAKMAI VEZETŐK

Projektvezető: Tóth Péter (MME)

Szakmai témafelelős: Podmaniczky László (SZIE TTI)

Szakmai témakoordinátor: Faragóné Huszár Szilvia (LLTK Nonprofit Kft.)

Kommunikációs felelős: Kovács Eszter (SZIE TTI)

Pénzügyi felelős: Jeney Zsuzsa (SZIE TTI)

VEZETŐ TERVEZŐK

Dr. Szmorad Ferenc (okl. erdőmérnök), Dr. Standovár Tibor (biológus), Dr. Tímár Gábor (okl. erdőmérnök)

SZAKMAI KÖZREMŰKÖDŐK

Marticsek József (független szakértő)

Fabók Veronika, Kalóczkai Ágnes, Margóczy Katalin, Mihók Barbara (AKUT Egyesület)

SZERKESZTETTE

Gallai Zsófia (KÖRTÁJ Tervező Iroda Kft.)

A TÉRKÉPEKET ÉS A TÉRINFORMATIKAI ELEMZÉSEKET KÉSZÍTETTÉK

Skutai Julianna és Molnár Dániel (SZIE TTI GISstudio)

NYELVI LEKTOR

Székely Anikó

NYOMDAI KIVITELEZÉS

Printorg Kft.

ISBN-SZÁM

978-963-269-560-0

2016. február

Tartalom

BEVEZETÉS	07
I. A NATURA 2000 FENNTARTÁSI TERV KÉSZÍTÉSÉT MEGALAPOZÓ DOKUMENTÁCIÓ	09
1. A tervezési terület alapállapot-jellemzése	10
1.1. Környezeti adottságok	10
1.1.1. Éghajlati adottságok	10
1.1.2. Vízrajzi adottságok	10
1.1.3. Geológiai, geomorfológiai adottságok	11
1.1.4. Talajtani adottságok	11
1.2. Természeti adottságok	12
1.2.1. A tervezési területen előforduló közösségi jelentőségű élőhelyek	13
1.2.2. A tervezési területen előforduló közösségi jelentőségű növényfajok	13
1.3. Területhasználat	14
1.3.1. Művelési ág szerinti megoszlás	14
1.3.2. Tulajdoni viszonyok	14
1.3.3. Területhasználat és kezelés	15
II. NATURA 2000 FENNTARTÁSI TERV	31
1. A terület azonosító adatai	32
1.1. Név	32
1.2. Azonosító kód	32
1.3. Kiterjedés	32
1.4. A kijelölés alapjául szolgáló fajok és/vagy élőhelyek	32
1.4.1. Jelölő növényfajok	32
1.4.2. Jelölő állatfajok	32
1.4.3. Jelölő élőhelyek	33
1.5. Érintett települések	33
1.6. Egyéb védettségi kategóriák	33
1.7. Tervezési és egyéb előírások	34
2. Veszélyeztető tényezők	35
3. Kezelési feladatok meghatározása	37
3.1. Természetvédelmi célkitűzés, a terület rendeltetése	37
3.2. Kezelési javaslatok	42
3.2.1. Élőhelyek kezelése	44
3.2.2. Fajvédelmi intézkedések	44
3.2.3. Kutatás, monitorozás	44
3.3. A kezelési javaslatok megvalósításának lehetséges eszközei a jogszabályok és a tulajdonviszonyok függvényében	46
3.3.1. Agrártámogatások	46
FELHASZNÁLT IRODALOM	49

Bevezetés

A Natura 2000 területek az európai közösségi jelentőségű, ritka és veszélyeztetett fajok, illetve élőhelyeik hálózatát alkotják. Kijelölésük célja a közösségi szinten kiemelt fajok és élőhelyek kedvező természetvédelmi helyzetének megőrzése, fejlesztése, illetve helyreállítása. A védelem céljait az Európai Unió két irányelvében határozta meg, amelyekben egyben kötelezi is a tagországokat a Natura 2000 hálózat lehatárolására. Magyarországon 2004-re 512 db, összesen közel 20000 km² (2 millió ha) kiterjedésű Natura 2000 területet jelöltek ki. Ezzel hazánk, a pannoni biogeográfiai régió tagjaként jelentős mértékben járul hozzá Európa természeti értékeinek megőrzéséhez.

A hazai Natura 2000 területek kijelölését az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről szóló 275/2004. (X.8.) sz. kormányrendelet határozza meg, a területek helyrajzi szám szerinti kihirdetése pedig az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekkel érintett földrészeletről szóló 45/2006. (XII.8.) sz. KvVM rendeletben található.

Az irányelvek céljainak teljesítése érdekében a tagállamok a Natura 2000 területekre fenntartási terveket készítenek. Ezekben egyebek között rögzítik a természetvédelmi célkitűzéseket és a területhasználókkal együtt kialakított kezelési előírásokat, javaslatok formájában. Ezek alapját képezhetik az egyes területeken igényelhető agrár-környezetgazdálkodási kifizetéseknek,

amelyek az aktuális agrár-környezetgazdálkodási jogszabályokban jelennek meg. A fenntartási terv azonban földhasználati szabályokat nem állapít meg.

2012 nyarán a Svájci-Magyar Együttműködési Program támogatásával, a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME) vezetésével és a Szent István Egyetem (SZIE), valamint a Magyar Tudományos Akadémia Ökológiai Kutatóközpontjának (MTA-ÖK) részvételével program indult a hazai Natura 2000 területek állapotának alaposabb megismeréséért és természeti értékeinek megőrzéséért. A *„Fenntartható természetvédelem a magyarországi Natura 2000 területeken”* című projekt célja, hogy hosszútávon kedvező természetvédelmi helyzetet teremtsen a Natura 2000 területeken, természetvédelmi, gazdasági és társadalmi szempontból is a fenntarthatóságot szolgáló kezelési javaslatok kidolgozásával.

A projekt fókuszpontjában a gyűjtött biotikai adatokra alapozott, a közösségi jelentőségű fajok és élőhelyek hosszú távú megőrzését és javítását szolgáló intézkedések kidolgozása és tesztelése áll. A projekt során a témában jártas kutatók módszertani fejlesztést végeztek egyes adathiányos növény- és állatfajok, élőhelyek, ökológiai faktorok (vadhatás, holtfa) teljesebb megismerésére, és tesztelik ezeket a módszereket.

Emellett a projekt keretében – kiskunsági és mátrai területeken – fenntartási tervek is készültek. Jelen dokumentum a kiskunsági különleges madárvédelmi terület, valamint az ezzel átfedésben lévő természetmegőrzési területek alapvető madárvédelmi, illetve élőhelyvédelmi szempontú kezelési javaslatait foglalja össze.

Jelen dokumentáció a projekt keretében vállalt kiskunsági Natura 2000 területre vonatkozó fenntartási terv – terjedelmi okok miatt – szerkesztett (rövidített), de egyeztetések utáni változata. A tervi anyagrészt 2015-ben egyeztetési anyagként megkapták az országos és területi illetékességű érintett szervezetek, valamint gazdálkodók, véleményezés céljából. A teljes (tervi és megalapozó anyag) változat a projekt keretében fejlesztett honlapon érhető el: www.naturaterv.hu.

Kolon archívum
Sakktábla lepke

I.

A Natura 2000 fenntartási terv készítését megalapozó dokumentáció

1. A tervezési terület alapállapot jellemzése

1.1. KÖRNYEZETI ADOTTSÁGOK

A Mátrabérc és Fallóskúti-rétek Natura 2000 terület nagy része a Magas-Mátra kistájon terül el.

1.1.1. ÉGHAJLATI ADOTTSÁGOK

Hűvös-nedves éghajlatú kistáj. A napsütéses órák évi száma a legmagasabb csúcsokon 2000, lejjebb 1900; a nyári időszakban 740-750 óra, ami kb. 10%-kal kevesebb, mint egy azonos földrajzi szélességen elhelyezkedő síkvidéki állomás nyári összege. A téli napfényes órák száma a legmagasabb pontokon eléri a 250 órát, ami 30%-os többletet jelent a síkvidékhez képest; lejjebb 180-200 órára számíthatunk.

Az évi középhőmérséklet széles határok közé esik. Kékestetőn mindössze 5,4 °C, ugyanakkor a Parád-Recski-medence felé eső részen kevéssel meghaladja a 8,0 °C-ot. 10 °C-nál magasabb közép-hőmérsékletek ápr. 25-30. és okt. 2. között fordulnak elő (általában 158 napon), de Kékestetőn a 10 °C-os átlépés csak máj. 5. után következik be, és szept. 25-ig tart ez az időszak (kb. 140 nap). A fagymentes időszak kb. 165 nap.

Kékestetőn 160 napnál valamivel kevesebb. A tavaszi határnap ápr. 30. (Kékestetőn máj. 5.), az őszi okt. 10-15. között van. Az évi abszolút hőmérsékleti maximumok átlaga a csúcsok térségében 26,0-28,0, lejjebb 29,0-32,0 °C között alakul, a minimumoké egységesen -16°C körül van. A csapadék évi mennyisége a kistáj ÉK-i szegélyén 600, a legmagasabb csúcsokon 840 mm körüli. A vegetációs időszak csapadékösszege zömmel 450 mm körüli, de a kistáj ÉK részén kevéssel 400 mm alatti. A nagytájon belül itt lehet a legtöbb csapadékos napra (évenként 120 körül) számítani. Mátraszentlászlón

hullott 24 óra alatt a legtöbb csapadék, 172 mm. Évente 80-100 hó-takarós nap várható. Az átlagos maximális hóvastagság zömmel 50-60 cm, de a Parád-Recski-medence felé eső részen csak 25-30 cm.

Az ariditási index a tetőkön 0,84-0,88 közötti, a mélyebb területeken 1,00-1,10.

A leggyakoribb szélirány a DNy-i, de elég nagy az É-i, ÉK-i szél gyakorisága is. A tetőkön az átlagos szélesség 4-5 m/s, a völgyekben 2-3 m/s.

A területet éghajlata alkalmassá teszi az erdőgazdálkodásra és a szélenergia hasznosítására, de kedvező feltételeket biztosít a turisztika és az idegenforgalom, valamint a gyógyászat számára is.

1.1.2. VÍZRAJZI ADOTTSÁGOK

A kistáj a Zagyva és a Tarna mellékpatakjainak (Gyöngyös-, Bene-, Tarnóca-, Parádi- Tarna-, Kövecses-patak) forrásvidéke.

A vízfolyások átlagosan sok vizet vezetnek, de a vízzáró kőzetfelszínen igen nagy vízhozamingadozásúak. Csapadékos időben hamar megáradnak, szárazságban csaknem kiszáradnak.

A Mátra vízfeleslegét tározók útján igyekeznek hasznosítani. Ezek közül a tájhatáron belül fekszik a Csórréti-tározó (12 ha), amelynek fő feladata a Mátra D-i előterének, elsősorban Gyöngyös város környékének ivóvízellátása. Erre alkalmassá teszi a Mátra lefolyó vizét a kedvező minőségi állapot is. Ugyancsak a regionális vízellátást szolgálja a nagyszámú - bár erősen ingadozó hozamú - forrás is. Például, a Galyatető Ménes-forrásának hozama 900-0,6 l/s között váltakozik. Ehhez képest a Kékes Százados-kútja 64-23 l/p közötti hozamingadozása kiegyensúlyozottabb. Legnagyobb hozamú a kékesi Nagy-forrás (520-54 l/p). A zömében tömör kőzetű tájban a felszín alatti vízről csak hasadékvíz formájában beszélhetünk. Ennek mennyisége meglehetősen korlátozott.

A Mátra tetőin levő települések mind be vannak kapcsolva a közüzemi vízellátásba. Annál sajnálatosabb, hogy a csatornázottság még ezen a frekvencián üdülőterületen és ivóvízbázison sem teljes körű: a közcsatornával ellátott lakások aránya Mátraszentimrén nem éri el az 50%-ot (2008: 49,6%).

1.1.3. GEOLÓGIAI ÉS GEOMORFOLÓGIAI ADOTTSÁGOK

A kistáj 210 és 1014 m közti tszf-i magasságú, mintegy 50%-ban 750 m-nél és további 40%-ban 500 m-nél magasabb, gerinces típusú vulkáni hegység. Itt található az ország két legmagasabb csúcsa (Kékes, Galya-tető). A gerincek csapásiránya többnyire Ny-K-i irányú. A Ny-i rész 100-200 m/km² relatív reliefú (a kistáj átlaga 130 m/km²), É felé meredek, D felé lankás, enyhén Ny-nak lejtő, az átlagosnál (2,9 km/km²) jobban felszabdalt (3-4 km/km²) felszínű, de a DNy-i részeken csak 1-2 km/km² a vízfolyássűrűség értéke. A középső (Mátraházától K-re és Ny-ra eső) területen a relatív relief 200 m/km² feletti, a gerincek csapásiránya É-D-i, É-on meredek lejtőkkel határolt, D-i irányba lejtő, törésekkel előre jelzett völgyekkel erősen felszabdalt (3-4 km/km²). Egyes feltételezések szerint a kistáj Ny-i és középső része az É-D-i futású Nyugati-Mátra gerincével együtt egy egységes - D felé nyitott - félkalderát jelez. A kistáj K-i része litológiai és geomorfológiailag is különbözik az előzőektől, lávatakaró reliktumként értelmezhető, DK-i lejtésű, enyhén szabdalt (2-3 km/km²), 200 m/km² relatív reliefú. A felszínen gazdag periglaciális formaegyüttes található.

A kistáj fő szerkezeti iránya a K-Ny-i (a középső részen az É-D-i), s jellemző törések még az ÉNy-DK-i és az ÉK-DNy-i, amelyeket a patakok futásiránya is jelöl. A kistáj É-i és K-i, DK-i peremén bádeni („középső riolituffa”) szint található, a Ny-i és a középső rész eltérő aktivitású vulkáni tevékenységet É-D-i és K-Ny-i csapású törésrendszerekhez

kapcsolják. A DNy-i, Ny-i és középső részeket középső piroxénandezit (sztratovulkáni sorozat) és bádeni piroxénandezit (fedő- sorozat) építi fel. A kistáj K-i részének bádeni riolit-andezittufából és andezitből álló K-Ny-i gerinceit É-on szubvulkáni testek kísérik.

A Mátra a belső-kárpáti vulkáni koszorú egyik leginkább bonyolult szerkezetű tagja, így sok kérdésben ma sincs egységes szakmai álláspont. A legtöbb vitát a főgerinc váltja ki: ennek Ny-i része képviselheti egy egykori kaldera peremét, de vitatéma a gerincen ülő kúpok kitörésközpont jellege is.

1.1.4. TALAJTANI ADOTTSÁGOK

Az igen erősen tagolt, É-ra meredek, D-re lankásabb lejtőjű felszín uralkodóan agyagbemosódásos barna erdőtalajok borítják, amelyek piroxénandezit és andezittufa málladékán, Mátraszentimre és Parádóhuta környékén pedig, harmadidőszaki üledékeken képződtek. Mechanikai összetételük zömmel agyagos vályog. Vízgazdálkodásukra a kötőmelékes felszín miatt a szélsőségesen sekély termőrétegűség jellemző. A Parádóhuta környéki agyagbemosódásos talajok erősen savanyú kémhatásúak. A talajok változatosságát nagymértékben növelte a pleisztocénban végbement anyagmozgás és a krioturbációban megnyilvánuló fagyváltozékonyság. A talajleíráshoz laborvizsgálatok szükségesek, a talajképződési és az alapköveti sajátosságok szétválasztása érdekében. A nem, vagy gyengén erodált változatok termékenysége nagyobb, mint az erősen erodáltaké (ext. 20-35, int. 30-45). Túlnyomórészt (88%) erdővel borítottak.

A talajlepusztulás következtében 9% területi részarányban terméketlen köves kopárok alakultak ki. A kistáj D-i határvonala mentén viszonylag összefüggő zónában, az agyagbemosódásos barna erdőtalajok közé ékelődve, szmektitos agyagásvány tartalmú fekete nyirok-talajok találhatóak (3%). Mechanikai összetételük agyag, vízgazdálkodásuk és termékenységük kedvezőtlen.

Jelentéktelen területi kiterjedésben, hidroandeziten, savanyú, nem podzolos barna erdőtalajok, a hegylábi felszínnek málladékán pedig, barnaföldek is találhatóak. Az erdőtalajokon zömmel erdők, a köves, sziklás vázta talajokon pedig legelők vannak.

1.2. TERMÉSZETI ADOTTSÁGOK

A tervezési terület nagyobb része a Magas-Mátra kistájban és vegetációs tájban, kisebb, nyugati része a Nyugati-Mátra kistájban és a Déli-Mátra vegetációs tájban helyezkedik el. Domborzati és termőhelyi viszonyai, valamint ennek megfelelően eredeti, természetes erdővegetációja igen változatos. Az emberi jelenlét az élővilágot nagy területen alakította át, az egykor kiterjedt és intenzíven művelt legelők és kaszálók

mai (szintén igen változatos) maradvékai képezik a terület legnagyobb értékét.

A 2014 évi vegetációtérképezés alapján az ÁNÉR szerinti élőhelyi kategóriák az alábbiak:

Név	Jel	%	N2000
Bükkösök	K5	43,1	9130
Gyertyános-kocsánytalan tölgyesek	K2	25,8	91G0
Cseres-kocsánytalan tölgyesek	L2a	9,0	91M0
Üde és nedves cserjések	P2a	5,9	
Mész- és melegkedvelő tölgyesek	L1	2,6	91H0
Zárt mészkerülő tölgyesek	L4a	2,1	
Veres csenkeszes hegyi rétek	E2	1,8	6520
Egyéb ültetett tájidegen fenyvesek	S5	1,8	
Égerligetek	J5	1,6	91E0
Törmeléklejtő-erdők	LY2	1,5	9180
Ültetett erdei- és feketefenyvesek	S4	1,0	
Molyhos tölgyes bokorerdők	M1	0,8	91H0
Tölgyes jellegű sziklaerdők és tetőerdők	LY4	0,7	
Franciaperjés rétek	E1	0,6	6510
Nyílt mészkerülő tölgyesek	L4b	0,5	
Köves talajú lejtősztyepek	H3a	0,2	6240
Kertvárosok, szabadidős létesítmények	U2	0,2	
Nyílt szilikátsziklagyeppek és törmeléklejtők	G3	0,2	6190
Mészkerülő bükkösök	K7a	0,1	9110
Hegy-dombvidéki sovány gyepek és szőrfűgyepek	E34	0,1	6230
Kékperjés rétek	D2	0,1	6410
Falvak, falu jellegű külvárosok	U3	0,1	
Bükkös sziklaerdők	LY3	0,0	
Forrásgyepek	C1	0,0	
Mocsárrétek	D34	0,0	6440
Akác ültetvények	S1	0,0	
Nyitott bányafelületek	U6	0,0	
Fűzlápok	J1a	0,0	91E0
Egyéves, intenzív szántóföldi kultúrák	T1	0,0	
Nem tűzegképző nádasok, gyékényesek és tavikákások	B1a	0,0	
Meszes láprétek, rétlápok (<i>Caricion davallianae</i>)	D1	0,0	7230
Parkok, kastélyok, arborétumok és temetők az egykori vegetáció maradványaival vagy regenerálódásával	P6	0,0	
Vízparti virágkákás, csetkákás, vízi hídörös, métélykórós mocsarak	B3	0,0	
Jellegtelen üde gyepek	OB	0,0	

1.2.1. A TERVEZÉSI TERÜLETEN ELŐFORDULÓ KÖZÖSSÉGI JELENTŐSÉGŰ ÉLŐHELYEK

A 2013-ban aktualizált Standard Data Form (SDF) a „Mátrabérc – Fallóskúti-rétek” kiemelt jelentőségű természetmegőrzési terület (HUBN20049) tömbjében 16 közösségi jelentőségű élőhelytípus előfordulását rögzíti:

Élőhelytípus kódja	Élőhelytípus megnevezése a 275/2004. (X. 8.) sz. korm. rendelet 4. melléklete szerint	Reprezentativitás (A-D)
40A0	Szubkontinentális peripannon cserjések *	B
6190	Pannon sziklagyepek *	C
6230	Fajgazdag Nardus-gyepek szilikátos alapkőzetű hegyvidéki területeken és kontinentális európai területek domb- és hegyvidékei *	C
6240	Szubpannon sztyeppek *	C
6440	Folyóvölgyek <i>Cnidion dubii</i> -hoz tartozó mocsárrétjei	D
6510	Sík- és dombvidéki kaszálórétek	C
6520	Hegyi kaszálórétek	B
7230	Mészkedvelő üde láp- és sásrétek	D
8310	Nagyközönség számára meg nem nyitott barlangok	D
9110	Mészkerülő bükkösök (<i>Luzulo-Fagetum</i>)	D
9130	Szubmontán és montán bükkösök (<i>Asperulo-Fagetum</i>)	B
9180	Lejtők és sziklatörmelékek <i>Tilio-Acerion</i> -erdői *	C
91E0	Enyves éger (<i>Alnus glutinosa</i>) és magas kőris (<i>Fraxinus excelsior</i>) alkotta ligeterdők (<i>Alno-Padion</i> , <i>Alnion incanae</i> , <i>Salicion albae</i>) *	D
91G0	Pannon gyertyános-tölgyesek <i>Quercus petraea</i> -val és <i>Carpinus betulus</i> -szal *	C
91H0	Pannon molyhos tölgyesek <i>Quercus pubescens</i> -szel *	C
91M0	Pannon cseres-tölgyesek	B

* = kiemelt közösségi jelentőségű élőhelytípusok

A tervekészítéshez kapcsolódó terepi adatgyűjtési munkák során a vizsgált erdőtümbben a fentiekhez képest egy további közösségi jelentőségű élőhelytípus előfordulását regisztráltuk:

- » Kékperjés láprétek meszes, tőzeges vagy agyag-bemosódásos talajokon (*Molinion caeruleae*) (6410)

Fenti élőhelytípus a 2012-es SDF adatlapon még szerepelt „D” reprezentativitással, a 2013-asról és 2014-esről azonban lemaradt, annak ellenére, hogy a közelmúltbeli élőhelyterképezés is kimutatta, összesen 2,03 ha területtel. Az itteni állományokat országosan nem tartjuk jelentősnek, így a „D” reprezentativitást javasoljuk továbbra is, ugyanakkor ritka, védett fajok őrzőjeként, színesítő elemként helyileg fontos, megőrzendő élőhelynek tartjuk.

1.2.2. A TERVEZÉSI TERÜLETEN ELŐFORDULÓ KÖZÖSSÉGI JELENTŐSÉGŰ NÖVÉNYFAJOK

A 2013-ban aktualizált Standard Data Form (SDF) a „Mátrabérc – Fallóskúti-rétek” kiemelt jelentőségű természetmegőrzési területéről (HUBN20049) az alábbi közösségi jelentőségű növényfajok előfordulását jelzi:

Irányelv melléklete	Magyar név / Tudományos név	Populáció (A-D)
---	Piros kígyószisz (<i>Echium russicum</i>)	D
---	Leánykőkörcsin (<i>Pulsatilla grandis</i>)	C
---	Janka-tarsóka (<i>Thlaspi jankae</i>)	D

A tervekészítéshez kapcsolódó terepi adatgyűjtési munkák során a vizsgált tömbben új közösségi jelentőségű növényfaj előfordulását nem regisztráltuk. Az SDF felülete szerint jelölő fajnak minősül (populációméret alapján A-C besorolású) a leánykőkörcsin (*Pulsatilla grandis*). E fajhoz nagyon hasonló élőhelyi szituációkban, jórészt átfedő állományokkal fordul elő a piros kígyószisz (*Echium russicum*) és a Janka-tarsóka (*Thlaspi jankae*), így a 3 faj megőrzése szorosan összekötődik.

1.3. TERÜLETHASZNÁLAT

1.3.1. MŰVELÉSI ÁG SZERINTI MEGOSZLÁS

A tervezési területen a Corine Land Cover 2012 adatbázis alapján a főbb, tényleges felszínborítási kategóriák százalékos megoszlása az alábbi:

Név	Arány (%)
Lomblevelű erdő	91,0
Átmeneti erdős cserjés terület	7,3
Vegyes erdő	1,7

1.3.2. TULAJDONI VISZONYOK

A tulajdonviszonyokat tekintve, a terület erdei döntően (94,2%) állami tulajdonban vannak, e mellett a közösségi tulajdon (0,13%), a magántulajdon (2,92%) és a vegyes tulajdon (2,75%) aránya is elenyésző.

A magántulajdonú területek jórészt egyéb részletek területére eső irtásrétek (pl. Óvári-rétek), vagy egykori rétek beerdősülése után felvett erdőtervezett erdők (pl. Csörgő-patak völgye a Hutahely mellett), de hasonlóképpen döntő részben egyéb részletek és irtástérületek a vegyes tulajdonú tömbök is (pl. Mátraszentistván: Büdös-forrás feletti, nem védett rész, Fallóskút környéki gyepek). Az állami erdők nagyobb részét az Egererdő Zrt. Mátrafüredi és Bátorterenyei Erdészete kezeli. A Mátraszentimre község határába (egyben a Gyöngyösi Erdőtervezési Körzetbe) tartozó erdők az előbbi, míg

a Pásztó és Nagybátony község határába (egyben a Nagybátonyi Erdőtervezési Körzetbe) eső erdők az utóbbi gazdálkodási egységhez tartoznak. Emellett a Fallóskúti-rétek, Báránkyó és a Sóllyombütki-patak térségében közel 100 ha-os tömböt kezel a Bükki Nemzeti Park Igazgatóság is. A magán- és vegyes tulajdonú területeknél általában nincs bejegyzett erdőgazdálkodó (=rendezetlen gazdálkodási jogviszony), illetve, egy helyszínen (Hutahely) egyéb (magán) gazdálkodó szerepel a nyilvántartásban.

Tulajdoni forma/Tulajdonos	Terület (ha)	Terület (%)
Állami tulajdon összesen, ebből:	1391,26	94,2
Mátrafüredi Erdészeti	809,79	54,8
Bátorterenyei Erdészeti	491,96	33,3
Bükki Nemzeti Park Igazgatóság	89,51	6,1
Közösségi tulajdon összesen, ebből:	1,98	0,1
Ök. Bátorterenyé	1,98	0,1
Magántulajdon összesen, ebből:	43,22	2,9
n.a./1	15,11	1,0
Rendezetlen tulajdoni viszonyok	23,42	1,6
Csépe Zsombor	4,69	0,3
Vegyes tulajdon összesen, ebből:	40,37	2,7
Rendezetlen tulajdoni viszonyok	40,37	2,7
Összesen	1476,83	100,0

A területen 34,88 hektár állandó gyepterület van, ebből 23,42 hektárt a Bükki Nemzeti Park igazgatóság kezel. 2015-től az Egyszerűsített Területalapot Támogatás (SAPS) kötelező eleme a „Zöldítés”, melynek része az „Állandó gyepterületek megőrzése”. Az állandó gyepterület foltokat részben a Natura 2000 oltalom révén, részben a 2015-ben meghatározott tagállami bázisterület megőrzése révén védelem illeti, aminek megteremtése a földhasználók/erdőgazdálkodók feladata.

1. 3. 3. TERÜLETHASZNÁLAT ÉS KEZELÉS

1. 3. 3. 1. Mezőgazdaság

A területen nincsen mezőgazdasági művelés.

1. 3. 3. 2. Erdőgazdálkodás

A JELENLEGI ÁLLAPOTOT MEGHATÁROZÓ ERDŐTÖRTÉNETI ELŐZMÉNYEK

A természetmegőrzési terület tömbje a Mátra belsejének északnyugati részén helyezkedik el, és lényegében a Mátrabérc vonulatát, valamint az annak déli előterében elhelyezkedő területeket foglalja magába. A Mátrabérc legmagasabb pontjai – Ágasvár (789 m), Kis-kő (787 m), Kuruc-bérc (781 m), Vörös-kő (781 m) – egy nyugat-keleti irányú, egyenletes magasságú, éles gerincet adnak, s a gerinc nyugati végétől némileg elhatárolt Óvár (754 m) tömbje is hasonló magasságot képvisel. A terület meghatározó részlete a Csörgő-patak mélyen bevágódott völgye, majd ettől délre a fallóskúti Hegyes-hegy (710 m) és a Som-hegy (más néven Som hegyese, 783 m) csatlakozik még a tervezési terület tömbjéhez.

A tervezési területet a zárt erdőtesten belüli fekvés ellenére már nagyon korán benépesítette az ember, s bár paleolitik és neolitik leletek mindeddig nem kerültek elő innen, a késő bronzkor időszakából az úgynevezett Kyjatice-kultúra két jelentős földvárát (Óvár, Ágasvár) is ismerjük. Ezeket a „hegyi” várakat aztán a későbbi korokban is használták. Az Óvár esetében a magaslati részt érintő középkori ráépítések (kőfalak) nyomai ma is többfelé láthatók, az építés és használat pontosabb időszakáról azonban nem ismerünk okleveles említést. Az Ágasvár középkori vára a hármass bronzkori sánccal körülvett csúcs tetején a 13. században épülhetett (első okleveles említése 1265), és a 15. század második feléig használták, illetve lakták.

A 15. század vége és a 18. század eleje között jelentősebb népesség a területet valószínűleg nem lakta, bár a Mátra nyugati pereme (Zagyva-völgy) felől kisebb intenzitású humán hatások (pl. erdei legeltetés) vélhetően érték a térséget. Komoly hatással bírtak és a Nyugat-Mátra mai tájképét, erdeit, településhálózatát is döntően meghatározzák viszont azok az üvegyártás meghonosításához kapcsolódó betelepülések, melyek a 18. század elején kezdődtek. Az első üveghuta (ún. Apátsági-huta) a pásztói apátság birtokán, a Hutahelyi és Gedeon-patak összefolyásánál („Hutahely”), 1741-ben létesült. A környező erdőkben folytatott intenzív fakitermelés és hamuzsírforrás néhány évtized alatt aztán felélte az itteni erdőket, így már 1780-ban sor került a huta továbbtelepítésére. Így jött létre a Hutahelyi-patak völgyfői részén Almásy-huta (ma: Mátraszentistván) és Fiskalitáshuta (Mátraszentlászló), illetve a Gedeon-patak völgyfői részén Ötházhuta (ma: Mátraszentimre).

Közben 1746-ban a Kövecses-patak mentén, az Óvár délnyugati lábánál is létrejött egy üveghuta (hasznosi Alsó-huta), s ez 1827-ig üzemelt. A Nagy-völgyi-patak mentén újabb hutatelepülés volt, az 1821-ben létesített hasznosi Felső-huta (régábbi nevén Dezsőfi-huta), mely település a hasznosi Alsó-hutával együtt a mai Mátrakeresztes település kialakulásához vezetett.

A hutatelepülések szlovák ajkú népessége a fakitermelés, hamuzsírforrás és üvegfűvás mellett, számottevő kiterjedésű irtásokat hozott létre. Az irtásgazdálkodás jelentősége az üvegyártás 19. század közepi megszűnése után megnőtt, mivel ettől az időszaktól az erdei munkák (favágás, szénégetés) és a faeszközügyártás mellett, az állattartás is komolyabb szerepet töltött be a helyi gazdaságok életében. A kaszálóként és/vagy legelőként hasznosított irtásterületek legnagyobb tömbje a 19. század második felében a mai Tugár-rét – Fallóskút – Hegyes-hegy helyszínével körülírható területre esett, de ekkor már művelték az Óvári-réteket is, és kisebb irtásrétek helyezkedtek el, például, Fallóskúttól délre (Bánya-bérc) és a hutatelepülések (pl. Almásy- és Fiskalitáshuta) környezetében is. A viszonylag jelentős kiterjedésű irtásterületek ellenére (a 20. századi változásokat is figyelembe véve) kijelenthető, hogy a tervezési terület zömét az elmúlt évszázadokban nagyjából erdők – a kopárosodó gerinceket leszámítva zárt erdők – fedték, így a térség erdeinek zöme ősi erdőnek tekinthető.

Az elmúlt évszázadok erdei haszonvételei közül a rendszertelen, majd az ágazati szabályozók közé szorított, rendszeres fakitermelések a zonális cseres-tölgyes, gyertyános-tölgyes és gyertyános-bükkös állományok fafajösszetételét és szerkezetét egyaránt megváltoztatták. A kisebb térléptékben jelentkező, rendszertelen fakitermelések (vö. üvegyártás, illetve hamuzsírforrás miatt végzett kitermelések), majd a jelentősebb kiterjedésű, egy időben akár több tíz hektárt érintő véghasználatok a mikrohabitatokban gazdag, vegyeskorú,

mozaikos erdőszerkezetet valószínűleg már régen (a szlovák ajkú telepések megjelenése után pár évtizeden belül) megszüntették, s a természetes erdőkép helyett a 20. századra általánossá váltak a lombkoronaszint-cserjeszint-gyepszint vertikális tagozódással leírható egykorú, homogén, sok helyütt sarjeredetű törzsekkel vagy sarjcsokrokkal jellemezhető erdők (a 20. században végzett fahasználatok és egyéb antropogén hatások ellenére a tervezési terület erdei szerencsére mégsem olyan agyongyötörtek, mint a Nyugat- és Dél-Mátra állományai).

A 20. század közepéig jellemzően tarvágással lebonyolított véghasználatok következtében a gyertyános-tölgyesek egy kisebb része cseres-tölgyes vonásokat mutató állománnyá alakult, a szubmontán bükkös termőhelyek egy részén pedig gyertyános-tölgyes erdők jöttek létre. Az elmúlt évszázadokban végzett sematikus, markáns beavatkozások az érzékenyebb elegyfákat visszaszorították, megritkították. A zonális erdőtípusok egymásba alakulását, a kopár, köves lejtőkön álló tölgyesek felnyílását, a felnyíló tölgyesek másodlagos kiterjedését, illetve nyitott állapotuk stabilizálódását emellett az erdei legeltetés és makkoltatás is hatásosan segítette. Ezen területhasználati mód hozzájárult továbbá, az erdők fajkészletének szegényedéséhez, a térség jellegtelen aljnövényzetű erdeinek kialakulásához. Az erdei legeltetés 20. század közepi fokozatos megszűnését követően aztán megindult egy lassú regenerációs folyamat.

Az állattartás visszaszorulásával, a külterjes legeltetés és a szénatermelés megszűnésével (a kaszálók és legelők felhagyásával) a települések környéki irtásterek is cserjésedésnek, erdősülésnek indultak. A Mátraszentistván, Mátraszentlászló, Mátraszentimre közvetlen közelében fekvő gyepterületek jelentős hányada mára visszaerdősült, az egykori fajgazdag gyepek helyén jobbára pionír fajok (pl. bibircses nyír, rezgőnyár, kecskefűz) alkotta, vegyes összetételű, részben már erdőtervezett erdők állnak (a zárt erdőtömbön belüli, viszonylag elszigetelt helyzet miatt szerencsére akác és más agresszív terjeszkedő idegenhonos faj nélkül). Egykori

fás kaszálókra, fás legelőkre, illetve legelőerdőkre utaló terebélyes koronájú fákat találunk viszont még ma is a Hegyes-hegy, illetve a Tugár-rét környékén (a Mátraszentimre 33-35 erdőtagban), vagy éppen a Gedeon-patak mentén húzódó, szabad állásban nőtt fákat is tartalmazó erdősávban (Mátraszentimre 12/J erdőrészlet), illetve hegyoldalon (Mátraszentimre 30/A erdőrészlet).

A 20. század első felében elvégzett nagyobb területű véghasználatok nyomán a kopárosodó gerincek és a déli lejtők újbóli beerdősülése több helyütt vontatottan haladt, ezért (elsősorban a Mátrabérc déli oldalában) a véderdő jellegű, nehezebben újuló, záródáshiányos foltokba (szárlanként, foltokban és tömbösen) többfelé ültettek erdei- és feketefenyőt. Emellett lomboserdők letermelése után kedvezőbb termőhelyeken (mélyebb talajokon) is létesültek feketefenyvesek (pl. Pásztó 130/A erdőrészlet), illetve elszórtan néhány kisebb lucfenyvest is létrehoztak (pl. Pásztó 130/B, 130/D, Mátraszentimre 18/C erdőrészletek).

A tervezési terület jelenlegi erdőtakarója szempontjából végül lényegesebb fejleményként meg kell még említenünk azokat az elmúlt években végzett felújítógázós véghasználatokat, melyek révén a Csörgő-völgy északra néző lejtőin, illetve a fallóskúti Som-hegy oldalában (a Mátraszentimre 6, 7, 8, 12 erdőtagokban), a középkorú-idős erdők összefüggő, vágásokkal korábban fel nem szabdalt tömbjében jelentős területen (több tíz hektárt elérő kiterjedésben) alakultak ki hagyásfás (elszórtan álló idős törzsekkel tarkított), vagy 20-30 m széles elválasztó erdősávval tagolt fiatalosok és újulattal változó mértékben fedett vágásterületek.

Az elmondottak alapján a jelenlegi helyzet és a Natura 2000 célok megvalósítása szempontjából legfontosabb múltbeli (és közelmúltbeli) tényezők közül a Mátrabérc déli oldalában helyenként tetten érhető kopárosodás, a vágásos erdőképet eredményező vagy fenntartó legutóbbi, 20. század eleji és közepi (1910 előtt, illetve 1935-1945 között végzett) tarvágásos (jobb esetben felújítógázós) véghasználatok, az itt-ott alkalmazott fenyvesítés, az extenzív legeltetés és rétművelés felhagyását követően megindult regenerálódási és visszaerdősülési folyamatok, valamint az elmúlt években végzett (a Csörgő-völgy és Som-hegy térségére koncentrálódó) felújítógázós véghasználatok emelhetők ki.

AZ ERDŐK AKTUÁLIS ÁLLAPOTÁNAK LEÍRÁSA

A Natura 2000 terület kiterjedése 1506,88 ha, ebből a tervezési terület által érintett **erdőtervezett erdők** összterülete 1480,11 ha. A területi adatok áttekintésénél figyelembe kell azonban venni, hogy a tervezési terület határvonala több erdőrészletet is átvág, vagyis a részletek Natura 2000 besorolása nem mindenhol egyértelmű. A későbbiekben ennek megfelelően korrekcióra szorul – a következő erdőtervezés során javítandó – a Mátraszentimre 12/A, 12/J, 37/H, 37/I4, 55/B, Nagybátony 12/B, 12/ÚT, 13/ÚT, 16/ÚT2, 17/B, 17/D, 17/E, 17/ÚT, 22/A, 22/D, 54/ÚT1, 56/F, 56/ÚT1, 57A erdőrészletek határvonala. Emellett megemlítendő, hogy a csatlakozó erdőrészletek közül az erdészeti

nyilvántartásban jelenleg tévesen (teljes területtel) Natura 2000 (KjTT – HUBN20049) besorolása a Mátraszentimre 11/H, 37/I1-I4, 50/A1, 50/A3, 50/B1, 50/B3, 50/C1-C2, 50/C4, 51/F1, 55/B, Nagybátony 12/B, 12/ÚT, 17/E, 22/A, 22/D, 56/F, 57/A erdőrezslet. Az itt felsorolt pontatlan-ságok az alábbiakban következő statisztikai áttekintést érdemben nem befolyásolják, teljesen pontos kimutatások azonban csak a hibák kijavít-ása után készíthetők.

Az összes (tervezési terület által érintett) erdőtervezett területből 1391,90 ha-t tesznek ki az erdőrezsletek, míg az egyéb rezsletek terü-lete 88,21 ha (Mátraszentimre és Nagybátony községhatárában többtu-catnyi rezslet). Az erdőrezsletek alapján számított erdősültség összes-ségében 92,37%-os, a terület tényleges erdősültsége azonban ennél lényegesen magasabb (95% körüli), mivel az elszórtan elhelyezkedő, kisebb-nagyobb kiterjedésű egyéb rezsletekben (pl. Óvár, Fallóskúti-ré-tek) is találunk erdőfoltokat, illetve fás növényzettel fedett területeket, részterületeket (lásd beerdősülő egykori kaszálók).

Az erdőtervezett erdők szinte teljes egészében védett természeti te-riületre esnek, konkrétan a 137/2007. (XII. 27.) sz. KvVM rendelettel megerősített védettségű Mátrai Tájvédelmi Körzet védett és fokozottan védett természeti területeit érintik. A vélhetően adminisztratív okok miatt kimaradt kisebb területek a mátrakeresztesi Nagy-völgyi-patak mentén (Mátraszentimre 119/B, 119/NYI, 119/CE rezsletek), a fallóskúti kegyhelynél (Mátraszentimre 20/B, 34/G, 34/ÉP rezsletek), valamint a mátraszentistváni Búdös-forrás felett (Mátraszentimre 62/A rezslet) helyezkednek el. A természetmegőrzési területen található a hazai erdőrezervátum-kutatás egyik bölcsőjének számító, 3/2000. (III. 24.)

sz. KöM rendelettel kihirdetett Csörgő-völgy Erdőrezervátum. Ezen felül a tervezési terület teljes egészében része a „Mátra” különleges madárvédelmi területnek (kód: HUBN10006).

A Mátrai Tájvédelmi Körzettel való átfedés miatt a tervezési terület majdnem teljes egészén (96,31%) természetvédelmi elsőd-leges rendeltetésű erdők állnak, s emellett még nagyon kis területen (0,14%) és vélhe-tően téves besorolásból adódóan talajvédel-mi (funkcionálisan inkább vízvédelmi) elsőd-leges rendeltetésű erdők is felbukkannak. (A téves besorolásra abból lehet következtetni, hogy a két érintett terület is a Mátrai TK ré-sze.) Összességében a védelmi rendeltetésű erdők aránya nagyon magas (96,45%-os), gazdasági (faanyagtermelési) és közjóléti (park-) erdők (együttesen 3,55%) jóformán csak a vélhetően téves védettségi besoro-lású rezsleteknél adódnak (vö. védettségi helyzet leírása)! Natura 2000 elsődleges rendeltetés az erdészeti nyilvántartásban sehol nem szerepel, sőt, egyelőre a Natura 2000 további rendeltetések megjelenítése is hiányzik! Az elsődleges rendeltetések megoszlására vonatkozó részletes adatokat az alábbi táblázat összegzi:

Rendeltetés	Terület (ha)	Terület (%)
Természetvédelmi rendeltetésű erdők (TV)	1340,48	96,31
Vízvédelmi erdő (VÍZ)	1,98	0,14
Védelmi rendeltetésű erdők (összesen)	1342,46	96,45
Faanyagtermelő erdők (FT)	37,82	2,72
Gazdasági rendeltetésű erdők (összesen)	37,82	2,72
Parkerdő (PARK)	11,62	0,83
Közjóléti rendeltetésű erdők (összesen)	11,62	0,83
Összesen:	1391,90	100,00

Az állományok üzemmód szerinti besorolásánál a vágásos üzemmód a meghatározó (75,69%), míg a fennmaradó te-riületrészekén átalakító (9,62%), szálaló (4,38%) és faanyagtermelést nem szolgáló (10,31%) üzemmódba sorolt erdők osztoznak. A faanyagtermelést nem szolgáló üzemmódba sorolt állományok a Mátrabérc gerincén, a Csörgő-völgyben (vö. Csörgő-völgy Erdőrezervátum) és az Óvár déli oldalába koncentrálódnak, s e tömbökhöz kapcsolódnak az átala-kító üzemmódú erdők is. A szálaló üzemmódú erdők Ágasvár északi oldalába eső tömbje az Egererdő Zrt. kezelésé-ben áll, a Tugár-rét környéki állományoknak viszont a Bükki Nemzeti Park Igazgatóság a vagyongazdálkodója. A jövőben az extrém termőhelyeken álló, talajvédelmi rendeltetéssel is bíró erdők egy részének faanyagtermelést nem szolgáló üzemmódba sorolása mindenképpen indokolt lenne, ahogy kívánatos lenne a jelenleg csekély területet érintő átalakító és – hosszú távon – szálaló üzemmódú erdők arányának növelése is. Az üzemmód szerinti megoszlásra vonatkozó részletes adatokat az alábbi táblázat összegzi:

Üzem mód	Terület (ha)	Terület (%)
Vágásos üzem mód	1053,49	75,69
Átalakító üzem mód	133,86	9,62
Szálaló üzem mód	60,98	4,38
Faanyagtermelést nem szolgáló üzem mód	143,57	10,31
Összesen:	1391,90	100,00

A tervezési területen meglehetősen sokféle (mintegy két tucatnyi) faállománytípus fordul elő. Közülük legnagyobb kiterjedésűek és a terület jellegét leginkább meghatározóak a bükk, kocsánytalan tölgy, cser és gyertyán által dominált állománytípusok. A különböző fajfajokkal elegyes (a terület jellegét erőteljesen meghatározó) bükkösök együttesen 48,78%-ot tesznek ki, s ebből legnagyobb területi aránnyal az elegyetlen bükkösök (14,53%), a gyertyános-kocsánytalan tölgyes-bükkösök (10,03%) és a kocsánytalan tölgyes-bükkösök (7,39%) részesednek. A különböző kocsánytalan tölgyes állománytípusok együttes aránya 22,47%, a csereseké 16,01%, a gyertyánosoké 9,63%. A Mátrabérc és a Somhegy északi oldalát szinte csak bükkösök borítják, míg a tervezési terület többi részét – a kitérség által erősen determináltan – az említett főbb állománytípusok mozaikja fedi le. Az egyéb állománytípusok (egyéb kemény lombosok, égeresek, egyéb lágylombosok, fekete- és lucfenyvesek) elszórtan, kis területű állományokkal és összességében csekély (egyenként 1-2% alatti) területfoglalási aránnyal vannak jelen. A faállomány-típusokra vonatkozó adatokat az alábbi táblázat összegzi:

Faállomány-típus	Terület (ha)	Terület (%)
Bükkös	202,14	14,53
Kocsánytalan tölgyes-bükkös	102,86	7,39
Gyertyános-kocsánytalan tölgyes-bükkös	139,66	10,03
Gyertyános-bükkös	85,64	6,15
Kőrises-bükkös	66,95	4,81
Egyéb lomb elegyes-bükkös	81,66	5,87
Gyertyános-kocsánytalan tölgyes	36,59	2,63
Bükkös-gyertyános-kocsánytalan tölgyes	43,04	3,09
Cseres-gyertyános-kocsánytalan tölgyes	99,6	7,16
Egyéb lomb elegyes-gyertyános-kocsánytalan tölgyes	32,69	2,35
Fenyő elegyes-gyertyános-kocsánytalan tölgyes	0,77	0,06
Kocsánytalan tölgyes	18,93	1,36
Cseres-kocsánytalan tölgyes	61,83	4,44
Egyéb lomb elegyes-kocsánytalan tölgyes	19,21	1,38
Kocsánytalan tölgyes-cseres	101	7,26
Molyhos tölgyes-cseres	27,16	1,95
Egyéb lomb elegyes-cseres	94,68	6,80
Elegyes-gyertyános	133,99	9,63
Elegyes-juharos	1,24	0,09
Egyéb elegyes-kőrises	6,98	0,50
Egyéb lomb elegyes-hazai nyáras	1,71	0,12
Mézgás égeres	0,87	0,06
Elegyes-hársas	2,94	0,21
Tölgyes-feketefenyves	4,24	0,30
Egyéb lomb elegyes-feketefenyves	8,83	0,63
Lucfenyves	16,69	1,20
Összesen:	1391,90	100,00

A vizsgálati terület **fafajösszetétele** a faállomány-típusok területi megoszlása által sugallt képnek megfelelő. Az uralkodó fafajok közül a bükk területe 553,20 ha-t (40,76%), a kocsánytalan tölgy területe 273,93 ha-t (20,18%), a gyertyán területe 223,15 ha-t (16,44%), a cser területe 174,94 ha-t (12,89%) tesz ki (itt a gyertyán a harmadik legnagyobb jelentőségű fafaj, a faállománytípusoknál a többfelé megoszló előfordulások miatt nem szerepel hasonló pozícióban). Emellett a további, jelentősebb területfoglalású őshonos fafajok közül a kőris (esetünkben magas kőris) 26,81 ha-on (1,98%), a hárs (kis- és nagylevelű hárs) 21,57 ha-on (1,59%), a lucfenyő 16,68 ha-on (1,23%), a feketefenyő 14,02 ha-on (1,03%) szerepel a statisztikában. Az említett fenyőkön kívül a további idegenhonos fafajok területfoglalása elenyésző (erdei- és vörösfenyő együtt 6,94 ha, 0,51%), akác pedig egyáltalán nem is szerepel az erdészeti kimutatásokban.

A rendelkezésre álló adatsorokból a fontosabb, állományalkotó fafajoknál érdemes áttekinteni a **mag- és sarjeredetű egyedek** megoszlását is. A sarjeredetű egyedek területaránya ugyanis a bükknél elenyésző (0,8%), de a kocsánytalan tölgynél és a csernél is csak alacsony-közepes értéket mutat (37,67% és 24,11%). Ezek a sarj-arányok magasnak tehát, semmiképpen nem minősíthetők, s ez is utal arra, hogy a hegység belsőjében elhelyezkedő tervezési terület erdei a múltban (időtartamukban, volumenükben, intenzitásukban) valamelyest talán kíméletesebb haszonvételeknek voltak kitéve, mint a Mátra peremén álló erdők.

A korosztály-szerkezetben domináló 71-80 éves, döntően bükk fafajú állományok a II. világháborút megelőző és az alatti időszak (1935-1945) fakitermelései nyomán alakultak ki és lényegében a Mátrabérc északi lejtőjén (Nagybátony községhatárban) egy nagy tömbben fordulnak elő. A másik kiugró területtel jelen levő, 101 év feletti korosztály részben tölgyes, részben bükkös állományait legutóbb a 19. század végén vagy a 20. század elején véghasználták – ezek az erdők a Mátrabérc déli olda-

lánban, a Csörgő-völgy alján és a fallóskúti Som-hegy északi lejtőin figyelhetők meg. A további korosztályok viszonylag kisebb (általában 100 ha alatti) területtel, mozaikosan vannak jelen, de az talán még kiemelhető, hogy a 40 év alatti (és különösen a 20 év alatti) korosztályok erdei jelentős mértékben a fallóskúti Som-hegy térségére koncentrálnak. Az ezen a környéken, utóbbi évtizedekben végzett véghasználatok az 1970-es, 1980-as években még szinte egybefüggő középkorú-idős erdőtakarót erősen felszabdalták, a megbontott vagy végvágott erdők a Csörgő-völgy látképét markánsan átalakították, s feltehetően a völgy kiegyenlített mezoklimáját is megváltoztatták. A használatokkal érintett területek jelenleg már közvetlenül határosak a Csörgő-völgy Erdőrezervátum erdeivel. A bontóvágás-végvágás útján végzett véghasználatok és erdőfelújítások tehát, a fent említett 101 év feletti korosztályokat fogyasztják, így a tervezések változtatása nélkül néhány évtizeden belül a terület arculatának további átalakulása várható.

A korosztályviszonyok általános áttekintése mellett, fontosnak tartjuk az egyes erdei élőhelytípusok korviszonyainak bemutatását is, s e helyütt – a vágásos üzemmód sajátosságainak figyelembe vételével – egy 30 évre, illetve 50 évre szóló prognózist is előre vetítünk. Lényegében azt vizsgáljuk, hogy a folyamatos erdőborítást biztosító üzemmódok nagyobb arányú alkalmazása nélkül 3-5 évtizedes időtávlatban hogyan változnak, illetve változnának a korosztályviszonyok. Az elemzéshez alkalmazott összevont korosztály-csoportok az alábbiak: felújítási kor (1-10 év), fiatal kor (11-40 év), középkor (41-80 év), idős kor (81-120 év), öregkor (120 év felett).

A korosztályviszonyok élőhelyek szerinti áttekintésénél a **„szubkontinentális peripannon cserjések”** (40A0) esetére nyilván nem tudunk kitérni, hiszen ennél a cserjésként, erdőszegélyekben vagy tisztásokon fellépő élőhelytípusnál az állománykor nem értelmezhető a fatermetű fásszáruak alkotta élőhelyekhez hasonlóan. Távlati helyzetük, fennmaradásuk ugyanakkor nagyban függ a befoglaló erdők (9180, 91H0, 91M0) sorsának alakulásától.

A **„lejtők és sziklatörmelékek *Tilio-Acerion-erdői*”** (9180) élőhelytípushoz sorolt, viszonylag kis kiterjedésben (cca. 22 ha-on), elsősorban megjelenő állományok jelenleg dominánsan középkorú (41-80 éves) és idős (81-120 éves) korosztály-csoportokkal vannak jelen a területen, de csekély területen öreg (120 év feletti) állományok is előfordulnak. Bár kifejezetten véderdő jellegű (rendre talajvédelmi rendeltetéssel is bíró) erdőkről van szó, a befoglaló erdőrészekben az elkövetkező 30-50 évben mégis várhatók fakitermelési (véghasználati) munkák. A beütemezett véghasználatok a sziklás-köves élőhelyeket várhatóan nem érintik majd, az érvényes erdőterv szerinti vágáskorok (illetve az ebből és az állománykorból számított vágásérettségi mutatók) alapján – mint elvi lehetőséget vizsgálva – mégis áttekintjük az előttünk álló 3-5 évtized lehetséges változásait. Ennek alapján 30 éves időtávlatban a középkorú (41-80 éves) erdők eltűnnek: állományaik az idős és öreg erdőket gyarapítják.

Ezzel párhuzamosan, ugyanakkor mintegy 8 ha idős (81-120 éves) állományt érintően véghasználat is lehetséges, így megjelennek a felújítás korú (1-10 éves) és fiatalos (11-40 éves) erdők is. 50 éves időtávlatban a további kitermelési lehetőségek miatt az idős (81-120 éves) erdők területe megcsappan (cca. 2 ha-ra csökken), s bár az öreg (120 év feletti) erdők területe kissé növekszik, a véghasználatok lefutása esetén mégis csak a felújítás korú (1-10 éves) és a fiatalos (11-40 éves) erdők felé való eltolódásnak lehetnének szemtanúi. A jelenlegi vágáskorok teljes erdőrészekre vetítésével, az élőhelytípus korosztály-szerkezetében 3-5 évtizedes időtávlatban összességében tehát jelentős, a véderdő funkcióval és az élőhely biodiverzitás-megőrzésben betöltött szerepével nem összeegyeztethető változások történének. Az extrém termőhelyi viszonyok miatt a felvázolt változások inkább csak elvi lehetőséget jelentenek, a fenntartási terv részletkérdéseinek kidolgozásánál azonban egy biztosabb szabályozási megoldás gyakorlatba ültetésére kell majd javaslatot tenni (pl. erdőrészelthetár-módosítások, üzemmódváltás).

A „**pannon gyertyános-tölgyesek *Quercus petraea*-val és *Carpinus betulus*-szal**” (91G0) élőhelytípushoz sorolt állományok a felújítás korú (1-10 éves) erdőket leszámítva, jelenleg minden korosztály-csoportban képviselik magukat. Az érvényes erdőterv szerinti vágáskorok (illetve, az ebből és az állománykorból számított vágásérettségi mutatók) alapján 30 éves időtávlatban a jelenleg meghatározó (legnagyobb területen, illetve arányban előforduló) középkorú (41-80 éves) erdők területe megfeleződik (cca. 90 ha-ra csökken), de majdnem hasonló mértékben apad az idős (81-120 éves) állományok területe is. A véghasználatok miatt megjelennek a felújítás korú (1-10 éves) erdők, s növekszik a fiatalos (11-40 éves) gyertyános-tölgyesek területe. Ezzel párhuzamosan az idős (81-120 éves) erdők egy részéből (cca. 25 ha) öreg (120 év feletti) erdő lesz. Ezt követően 50 éves időtávlatban a helyzet nem toódik tovább a fiatal erdők felé, mivel újabb véghasználatok alig történnek. A fiata-

los (11-40 éves), középkorú (41-80 éves) és kifejezetten öreg (120 év feletti) erdők területe növekszik, s egyedül csak az idős (81-120 éves) állományok területfoglalása csökken. Utóbbi csökkenés cca. 40 ha-os, viszont ebből majdnem felerészben az öreg (120 év feletti) erdők gyarapodása következik be. A jelenlegi vágáskorok alapján az élőhelytípus korosztály-szerkezetében 3-5 évtizedes időtávlatban, összességében kirívó, nagyon drasztikus változások nem várhatók, de mindenképpen megfigyelhető, illetve prognosztizálható egy jelentősebb mértékű fiatalodás. A vágásos erdőgazdálkodás fenntartása a leírtak szerint tehát, kedvezőtlenül befolyásolná az élőhelytípus jövőbeni helyzetét, ezért a fenntartási terv munkarészben a korosztály-viszonyokat kedvezőbben alakító, folyamatos erdőborítást biztosító gazdálkodás előtérbe helyezésére teszünk majd javaslatot.

A „**pannon molyhos tölgyesek *Quercus pubescens*-szel**” (91H0) élőhelytípushoz sorolt állományok közel 50 ha-os területfoglalással vannak jelen a területen (a vegetációtérkép a tölgyes bokorerőket és a melegkedvelő tölgyes jellegű állományokat is ide sorolja, függetlenül attól, hogy a koronaszintben milyen arányban van jelen a molyhos tölgy). A jellemzően idős (81-120 éves) erdők véderdő jellegű, tehát talajvédelmi rendeltetéssel is bíró állományok, a befoglaló erdőrészekben az elkövetkező 30-50 évben elvileg mégis lehetségesek fakitermelési (véghasználati) munkák. A beütemezett véghasználatok a sziklás-köves élőhelyeket várhatóan nem érintik majd, az érvényes erdőterv szerinti vágáskorok (illetve, az ebből és az állománykorból számított vágásérettségi mutatók) alapján – mint elvi lehetőséget vizsgálva – mégis áttekintjük az előttünk álló 3-5 évtized lehetséges változásait. Ennek alapján 30 éves időtávlatban az idős (81-120 éves) erdők területe drasztikusan, mintegy 30 ha-ra csökken, s ennek a területnek csak a fele kerül át az öreg (120 év feletti) erdők közé. A fennmaradó 15 ha terület véghasználatra kerülhet, aminek következtében megjelenik a felújítás korú (1-10 éves) frakció, illetve arányaiban jelentős (közel 20 ha-os) lesz/lehet a fiatalos (11-40 éves) erdők területfoglalása. 50 éves időtávlatban a helyzet lényegesen nem változik, némi elmozdulást csak a fiatalos (11-40 éves) állományok területcsökkenése és ezzel párhuzamosan a középkorú (41-80 éves) erdők területnövekedése hoz. A jelenlegi vágáskorok alapján az élőhelytípus korosztály-szerkezetében 3-5 évtizedes időtávlatban összességében (az idős erdők megcsappanása miatt) kifejezetten drasztikus változások várhatók. S bár az extrém termőhelyi viszonyok miatt a felvázolt eltolódások inkább csak elvi lehetőséget jelentenek, a fenntartási terv részletkérdéseinek kidolgozásánál mégis foglalkozunk majd egy biztosabb szabályozási javaslat megfogalmazásával (pl. véderdő funkció előtérbe helyezése, erdőrészelthetár-módosítások, üzemmódváltás).

A „**szubmontán és montán bükkösök**” (9130) élőhelytípushoz sorolt (esetünkben szubmontán helyzetű) állományok a vizsgálati területen elsősorban középkorú (41-80 éves) és idős (81-120 éves) állományokkal (cca. 250 ha, illetve 330 ha területfoglalással) vannak jelen, az öreg (120 év feletti) erdők területe viszont alig tesz ki 20 ha-t.

Az érvényes erdőterv szerinti vágáskorok (illetve, az ebből és az állománykorból számított vágásérettségi mutatók) alapján 30 éves időtávlatban nagyon durva változások várhatók, hiszen a középkorú (41-80 éves) erdők területe cca. 200 ha-ral (!) csökken, s az idős (81-120 éves) állományok területe is mérséklődik cca. 80 ha-ral. Mindközben az öreg (120 év feletti) erdők területfoglalása alig nő, vagyis a változások mögött nagy területű, közel 250 ha-t (az összes bükkös területének mintegy 40%-át) kitevő, fokozatos felújítógázásokkal végrehajtott véghasználatok állnak. A letermelésre kerülő állományok helyén aztán jelentős (összességében 300 ha-t meghaladó) területen alakulnak ki felújítás korú (1-10 éves) és fiatalos (11-40 éves) bükkösök. A későbbiekben, 50 éves időtávlatban a helyzet tovább romlik, mivel a maradék idős (81-120 éves) erdőt szinte mind letermelik (ez több mint 200 ha további apadást jelent), miközben az öreg erdők területe alig 10 ha-ral nő. Az újabb véghasználatok miatt 5 évtized múlva szinte csak felújítás korú (1-10 éves) és fiatalos (11-40 éves) bükkösök lesznek a területen (ez együttesen cca. 460 ha-t jelent, ami a terület több mint kétharmadát teszi ki)! A jelenlegi vágáskorok alapján az élőhelytípus korosztály-szerkezetében 3-5 évtizedes időtávlatban összességében nagyon drasztikus elmozdulásoknak nézünk elébe. A vágásos erdőgazdálkodás fenntartása a leírtak szerint rendkívül kedvezőtlenül befolyásolná az élőhelytípus jövőbeni helyzetét (gyakorlatilag évtizedekre eltüntetné a középkorú-idős erdőket), ezért a fenntartási terv munkarészben a korosztály-viszonyokat kedvezőbben alakító, folyamatos erdőborítást biztosító gazdálkodás előtérbe helyezésére teszünk majd javaslatot.

A „**pannon cseres-tölgyesek**” (91M0) élőhelytípushoz sorolt állományok jelenleg döntően középkorú (41-80 éves) és idős (81-120 éves) korosztály-csoportokkal képviseltetik magukat a tervezési területen. Az öreg (120 év feletti) állományok területe csekély, ezek csak cca. 15 ha-ra korlátozódnak. Az érvényes erdőterv szerinti vágáskorok (illetve az ebből és az állománykorból számított vágásérettségi mutatók) alapján 30 éves időtávlatban a középkorú és idős erdők területe drasztikusan, összességében cca. 90 ha-ral csökken, s ez a területnagyság az élőhelytípus teljes területének közel 70%-át (!) teszi ki. Az öreg (120 év feletti) erdők területe ugyanakkor érdemben nem gyarapszik, ellenben a véghasználatok miatt (cca. 85 ha-ral) megugrik a felújítás korú (1-10 éves) és a fiatalos (11-40 éves) erdők területfoglalása. A továbbiakban, 5 évtizedes időtávlatban a helyzet lényegesen nem változik: az öreg (120 év feletti) erdők területe továbbra is 30 ha alatt marad, az idős (81-120 éves) állományok területe lenullázódik, s a terület nagy részén a felújítás korú (1-10 éves) és fiatalos (11-40 éves) erdők dominálnak. A jelenlegi vágáskorok alapján az élőhelytípus korosztály-szerkezetében 3-5 évtizedes időtávlatban összességében nagyon markáns (nagyon erősen az elfiatalodás irányába mutató) változások várhatók, s ez a Natura 2000 célok megvalósításának (a jelölő élőhelytípus állományai kedvező természetvédelmi helyzetben való fenntartásának) is gátja lehet. Mindezek miatt, a fenntartási terv fejezetben kiemelt fontossággal

tárgyaljuk a véghasználati jellegű munkák más módon, más ütemezéssel történő végrehajtására – lényegében a folyamatos erdőborítást biztosító megoldások irányában történő elmozdulásra – vonatkozó javaslatokat.

Az összeállítás jól szemlélteti, hogy a tervezési előírások változatlanul hagyása esetén a vizsgált időtávlatban a jelenlegi, dominánsan középkorú-idős korcsoport-mintázatot felújulás korú (1-10 éves), fiatalos (11-40 éves) és középkorú (41-80 éves) tömbök mozaikja váltja majd fel. 5 évtizedes időtávlatban idős (81-120 éves) erdők gyakorlatilag nem maradnak, a kifejezetten öreg (120 év feletti) állományok pedig csak faanyagtermelést nem szolgáló üzemmódba sorolt véderdők (pl. Óvár, Mátrabérc), szálalóerdők (pl. Ágasvár északi oldala, Hegyes-hegy), illetve, erdőrezervátumba sorolt, fokozottan védett területek (Csörgő-völgy) formájában lesznek csak jelen a területen. 50 esztendő múlva a Mátrabérc szinte teljes északi oldala felújulás korú (1-10 éves) állomány lesz, a terület karakterét pedig alapvetően fiatalos (11-40 éves) erdők határozzák majd meg! A drasztikus változások alapvetően a zonális erdőket (cseres- és gyertyános kocsánytalan tölgyesek, szubmontán bükkösök) érintik, amit elsősorban az magyaráz, hogy ezen élőhelytípusok állományainak jelenleg mintegy háromnegyede (91M0 esetében 73%-a, 91G0 esetében 77%-a, 9130 esetében 75%-a) vágásos üzemmódban kezelt. A prognózis jól mutatja, hogy az üzemmódok változatlansága esetén az öreg (120 év feletti) erdők kialakulására kevés az esély, illetve, hogy a vágásos üzemmód nagyobb arányú fenntartásával nagyfokú, nagy térléptékű elfiatalodás vár a tervezési terület erdeire. Összességében ez az elemzés is rámutat a korosztály-viszonyok (várható) kedvezőtlen változására, és felhívja a figyelmet arra, hogy milyen nagy szükség van megelőző intézkedésekre.

A fentebb leírt fajokösszetételű és korú állományok 2009. évi XXXVII. tv. 7. § (1) bekezdés szerinti **természetességi be-**

sorolásánál dominál a természetyszerű erdő (66,03%) minősítés, ami az ide sorolt bükkösök és gyertyános-tölgyesek esetében elsősorban az idegenhonos fafajok és a sarjeredetű egyedek alacsony jelenléti arányának tudható be. A származék erdő magas aránya (31,83%) ugyanakkor azt is jelzi, hogy más erdőtípusoknál (gyertyános-tölgyesek egy része, cseres- és molyhos tölgyesek) magasabb a sarj-arány, illetve, bennük nagyobb arányban jelennek meg idegenhonos fafajok (elsősorban fenyők). A származékerdők a természetyszerű erdőkhez hasonlóan látványosan tömbösödnek: az Óvár és a Mátrabérc déli oldalának erdei (zömmel tölgyesei) tartoznak ide. A leírtakon túl, kis területen (2,14%) kultúrerdőket rögzít még az adattár: ezek a terület fekete- és lucfenyves állományai. A természetességi értékelés összességében jól visszaadja a terület jellegzetességeit, ugyanakkor megemlíthető, hogy a Csörgő-völgy aljának egyes állományai (pl. Mátraszentimre 6/E erdőrészlet) a maguk mozaikos, változatos szerkezetével, lélekkel tagolt lombsátrával, újulatfoltjaival és természetes dőléseivel abszolút megfelelnek a természetes erdő kategóriának is, így a következő erdőtervezés során besorolásuk megváltoztatását érdemes lesz napirendre tűzni.

Az erdők **egészségi állapota** általánosságban kielégítő, a bükk, kocsánytalan tölgy, cser, gyertyán fafajok alkotta állományokban jelentősebb abiotikus és biotikus károsítás az elmúlt időszakban (5-10 év) nem történt. A Dél-Mátrában sokfelé látható erőteljes tölgypusztulás és ennek következtében fellépő záródáscsökkenés a vizsgálati területen nem figyelhető meg, bár tövön álló száraz törzsek (főként tölgyesekben) szórványosan itt is sokfelé láthatók. Az idősebb bükkös állományokban a szél-döntések is időről időre fellépnek, legutóbb 2010-ben volt a térségben jelentősebb viharkár. Az utóbbi évek időjárási anomáliái kapcsán az üde termőhelyek fő fafajánál (bükk) jelentősebb pusztulás, károsodás nem tapasztalható. A köves, száraz gerincen álló, véderdő jellegű állományokban

(pl. a Mátrabérc déli lejtőin) található (51-80 éves kor közé eső) fekete- és vörösfenyves foltok viszont nagyon erősen pusztulnak, a tövön álló törzsek fele-kétharmada szinte már mindenütt elhalt, vagy károsodott. A pusztulás okaként az erdővédelmi szakemberek a 2011-2012. évi rendkívül aszályos időjárást, majd a legyengült törzseket megtámadó – korábban már az ország más térségeiben is komoly fekete- és vörösfenyves pusztulásokat előidéző – apotéciumos gombafajt (*Cenangium ferruginosum*) azonosították. A további fenyesek közül az erdei- és vörösfenyves foltok jelenleg még kielégítő egészségi állapotot mutatnak, a terület 21-30 éves kor közé eső lucosai (pl. Pásztó 130/D erdőrészlet) viszont beteg, pusztuló fáikkal hívják fel magukra a figyelmet.

A tervezési területen a gímszarvas-, muflon- és vaddisznó-állományoknak „köszönhetően” **fokozott vadhatás** jelentkezik. Az erőteljes taposás-túrás-rágás az alacsonyabb és magasabb régiókban egyaránt megfigyelhető, s az erdők erdődinamikai folyamatait számottevő tényezőként alakítja. A gímszarvas elsősorban az állományok újulatának és (tölgyesek esetében) cserjeszintjének visszarágásában, valamint az újulat fafaj szerinti szelektálásában „jeleskedik”. Idevágó példaként említhető a Mátrabérc északi oldala, ahol egyebek között a Nagybatony 54/B erdőrészletben a magas kőris magoncai mind durván vissza vannak rágva. Vagy fel lehet villantani a Gedeon- és Csörgő-patak menti újulatfoltokat (pl. Mátraszentimre 18/A erdőrészlet), melyekben a bükk, korai juhar, mezei juhar és gyertyán magoncok egyaránt nagyon erős rágottságot mutatnak. Ezen felül a muflon részben rágásával, részben a köves talajú, meredek termőhelyen álló, véderdő jellegű állományokban (például az Óvár és a Mátrabérc köves termőhelyein) folytatott intenzív taposásával okoz számottevő problémát (termőhelyi és növényzeti degradálódást). A vaddisznóállomány a makktermés részleges felszedésével esetenként komolyabban is befolyásolhatja az erdők felújulási folyamatait, illetve túrásával intenzív talajbolygatást okoz. Bár jelenleg épített vadvédelmi kerítés és villanypásztor a tervezési terület erdeiben nincs, a fenti példák jelzik, hogy a vadlétszám magasabb, mint amit a terület erdei (a jelenlegi korszerkezettel és vertikális tagoltsággal) tolerálni képesek. Összességében a nagyvadállomány hatása a tervezési terület erdeinek fenntartása szempontjából nem olyan kritikus, mint a Dél-Mátrában, de a napi szinten jelentkező természetvédelmi és erdőgazdálkodási/erdőkezelési problémák mérséklése érdekében, az elfogadható vadsűrűség kialakításához itt is indokolt lenne a térségi szintű vadlétszám-apasztás!

A JELENLEGI ERDŐGAZDÁLKODÁSI/ERDŐKEZELÉSI GYAKORLAT

A vizsgálati területen az aktuális erdőgazdálkodási gyakorlat – ahol az elmúlt egy-két évtizedben történtek gazdálkodási célú beavatkozások – jobbra a hagyományos, általános erdészeti irányelveket követi. A kifejezetten véderdő jellegű területek többségének elkülönítésére (önálló erdőrészletként való elhatárolás-

sal) már korábban sor került, esetükben a talajvédelmi rendeltetés viszont csak további rendeltetésként szerepel az erdészeti nyilvántartásban, mivel a védett természeti terület (Mátrai Tájvédelmi Körzet) kijelölése miatt a tervezési terület erdei mindenhol természetvédelmi elsődleges rendeltetést kaptak. A véderdők egy része faanyagtermelést nem szolgáló üzemmódban szerepel: ezekben a 999 éves jelképes vágáskorral leírt állományokban (és a Csörgő-völgy Erdőrezervátum magterületeként elhatárolt, szintén faanyagtermelést nem szolgáló üzemmódban sorolt erdőkben) semmilyen erdőgazdálkodási tevékenység nem folyik. Továbbra is probléma azonban, hogy az állományok részben még mindig vágáskorral rendelkező, vágásos üzemmódban sorolt erdők (lásd: például, a felnyíló tölgyesekkel, cserjésekkel és sztyepprétekkel mozaikos Pásztó 131/C erdőrészletet), melyek a jelenlegi szabályozórendszer szerint elvileg (távlatilag) letermelhetők. A gazdasági rendeltetésű erdőkben elhelyezkedő véderdő-foltok elhatárolására ugyanakkor találunk pozitív példákat: a Mátraszentimre 9/B erdőrészletben például, a véderdő jellegű állományrész elkülönítését részterületi jelöléssel oldották meg. Ettől függetlenül persze, a jövőben ezen a területen valamilyen intézményesített szabályozásra is szükség lenne, különben a fakitermelési munkákkal elvileg ezekre a rendkívül meredek, köves termőhelyekre (lásd: például, a Mátrabérc északi letörését) is felhatolhatnak.

A terület jelentős részén vágásos üzemmódban sorolt, zömmel középkorú-idős állományokat találunk. A középkorú erdőkben az elmúlt időszakban számos helyen végeztek nevelővágásokat, így a tisztítások és gyérítések aktuális gyakorlatáról viszonylag egyértelmű megállapításokat lehet tenni. A középkorú erdők mai képéről (homogén jelleg, az elegyfák szerény száma stb.) ugyanakkor el kell mondani, hogy azt elsősorban az elmúlt évtizedekben, főfafaj-centrikusan végzett beavatkozások határozták meg. Ez a bükkös állományokban a bükk abszolút elsődlegességének biztosítását jelentette, így a területen – a durván sziklás-köves részeket leszámítva – alig találunk olyan bükkös állományokat, ahol például, a magas kőris, a hegyi juhar vagy a gyertyán jelentősebb arányban lenne jelen. A tölgyesek inkább elegyesek, bennük a kocsánytalan tölgy, cser és gyertyán változó elegyarányal szinte mindenütt megtalálható. A fajszelekció mellett a korábbi nevelővágások átmérőeloszlást egyszerűsítő hatása is jól érzékelhető, hiszen a vékonyabb, alászoruló törzsek és a vaskosabb, terebélyesebb böhöncök kitermelésével, az átlagátmérőt erősen közelítő eloszlásgörbe írja le az törzsátmérő-viszonyokat. A nevelővágások során korábban nem volt jellemző az álló és fekvő holtfa tudatos, legalább foltonkénti (nagyobb mennyiségű) visszahagyása sem, bár tagadhatatlan, hogy a tisztítások során ledöntött anyag és a nehéz terepviszonyok melletti gyérítések faanyagának egy része rendre az állományok alatt maradt. A leírtak nagyrészt aktuálisan, napjainkban is érvényesek, ugyanakkor néhány állományban (pl. Mátraszentimre 7/J erdőrészlet) változó eréllyel elvégzett, az elegyfákat és az alsó szintet biológiai szempontból is elfogad-

ható mértékben megkímélő, s az erdő talaján kisebb mennyiségben holtfát visszahagyó gyérítések nyomai is láthatók.

Az aktív gazdálkodás alatt álló erdőkben számos helyen találunk folyamatban levő (természetes) felújítást. A bontóvágások során jellemző az állományok egyenletes erélyű, a törzsek cca. 30%-át eltávolító megbontása, és ezzel párhuzamosan az alsó szint (ha van) és az elegyfák teljes eltávolítása. Az erősebben bontott, alsó szintjüktől megfosztott állományokban aztán (a tölgyesekben és bükkösökben egyaránt) megindul a füvesedés és gyomosodás, szedresedés. A bontóvágásokat néhány év elteltével – elvileg az újulat megjelenéséhez igazodva – aztán további bontások követ(het)ik, majd az első beavatkozástól számított 10-15 éven belül általában megtörténik a végvágás is. Néhány helyen látható azonban, hogy a bontás után nem jelent meg a továbblépéshez szükséges mértékben az újulat, a végvágást viszont elvégezték. Ezekon a „hamar” végvágott területeken (pl. Mátraszentimre 6/C, 7/I erdőrészlet) nagy foltokban újulat nélküli, vagy újulattal nagyon gyéren fedett részeket figyelhetünk meg, amelyekben siskanád, málna, szeder uralja a vágásnövényzetet.

Az egyenletes bontáson alapuló, általában 5-15 év alatt lebonyolított, úgynevezett erényős felújítóvágások nyilvánvaló előnye maga a természetes felújítási folyamat és a helyi génkészlet átörökítése, azonban az eljárás sematikus vonásai miatt (különösen, ha a felújítás erősen leegyszerűsítve, rövid idő alatt zajlik le) az újonnan keletkező állományok ismét csak homogén, egykorú erdők lesznek, így ez az erdőgazdálkodási gyakorlat hosszabb távon stabilizálja a vágásos erdőgazdálkodás kedvezőtlen következményeit. Emellett, a vágásterületek sablonos, sematikus elhelyezése nagyon erősen összeszabdalt, a védett természeti területeken elvárhatótól erősen elütő erdőtakarót eredményez. A tervezési terület felújítóvágásokkal leginkább érintett részén, a Som-hegy tömbjében mindez ma már nagyon látványosan megmutatkozik. Az itteni erdőtakarót (Mátraszentimre 6, 12 erdőtag) bontatlan és egyenletesen

megbontott bükkösök, hagyásfák nélküli vagy kósza hagyásfákkal tarkított végvágott területek, biológiai funkciójukat betölteni aligha képes 20-30 m széles elválasztó erdősávok, és változó mértékben záródott természetes újulatfoltok, fiatalosok mozaikja adja.

A fentiek mellett fontos kiemelni, hogy az egyenletes bontáson alapuló, aránylag rövid idő alatt végigvitt, sematikus erdőfelújítások mellett – előremutató jelleggel – a területen megjelentek a folyamatos erdőborítást biztosító gazdálkodás felé való elmozdulás jelei is. Az ide sorolható, térben nem egyenletes erélyű beavatkozásokkal indított, állományszerkezet-átalakítást is szolgáló beavatkozások (részben felújítógásként, részben szálalógásként kivitelezve) ma már a terület több pontján láthatók. A Nagybátony 54/A, 54/E, Pásztó 131/D erdőrészletekben például, változó eréllyel bontott, helyenként visszahagyott holtfában is gazdag bükkösöket láthatunk, a Nagybátony 25/H, 51/B, Mátraszentimre 19/A erdőrészletekben pedig, foltokban (csoportosan) bontott, illetve lékvágott állományokat láthatunk. Az így kezelt erdők egy része már átalakító üzemmód besorolást kapott, illetve megjegyzendő, hogy – egyelőre jelentősebb előrelépések nélkül – néhány szálaló erdőtömb (Óvár, Ágasvár északi letörése, a Tugár-rétek és Hegyes-hegy környéke) is van a területen. Összességében az új szemléletű gazdálkodási beavatkozások pár éves múltjuk miatt jelentősebb áttörést nyilván még nem hoztak (pár év elteltével még „csak” a lékek láthatók), de alkalmazásuk mindenképpen biztató, és a jövőben – tekintettel a védett természeti terület jellegre is – a térség egyéb részeire, erdőtömbjeire is kiterjesztendők.

A természetes (ernyős) felújulással keletkezett fiatalosok viszonylag fafajgazdagok, a bükkösökben hegyi juhar, korai juhar, hegyi szil, magas kőris, gyertyán, rezgőnyár, nyír magoncokkal rendszeresen találkozhatunk, míg tölgyesekben egyebek között gyertyán, mezei juhar, kislevelű hárs, rezgőnyár, madárcseresznye kíséri a fő fajokot. A fiatalosokban friss erdősítés-ápolások nyomai nem láthatók, de a szedes, málna, illetve siskanád visszaszorítására esetenként bizonyára végeznek ilyen munkákat. A nemrégiben nyitott lékekben csak gyenge (bükk dominanciájú) újulatfoltok láthatók, ezekben ápolások nem történnek.

Egészségügyi fakitermelések az utóbbi időben nem voltak a területen, az egyetlen ilyen tervezés a Pásztó 129/D erdőrészletre születt, mely egyébként üdülőttelep melletti keskeny állomány, s ahol nyilván élet- és műtárgyvédelmi okok miatt volt szükséges a beavatkozást betervezni. A korábbi széldöntések miatt földre került faanyagot viszont – faanyagmentés jelleggel – a legtöbb helyen összetermelték, mégpedig az éppen beütemezett fahasználati mód (felújítógás, szálalógás stb.) keretében.

Az erdőtömb belső úthálózata változó sűrűségű, de adott domborzati viszonyok között – erdőgazdálkodási értelemben – inkább jó feltártságról beszélhetünk. A magasabb, sziklás gerincekkel rendelkező régiók (Óvár, Ágasvár, Mátrabérc gerinc) és a szűk völgyek

(elsősorban a Csörgő-völgy felső vége) kivételével a tervezési terület erdei könnyen megközelíthetők. Burkolt (aszfaltozott) feltáró út a területen nincs, azonban az egyéb módon (pl. kőszórással) stabilizált erdészeti feltáróutak, valamint a különböző szinten kiépített műszelvényes földutak a területen folyó erdőgazdálkodás érdekeinek megfelelő hálózatot adnak, s egyes véderdő-jellegű állományok kivételével, fakitermelés és faanyag-mozgatás céljából gyakorlatilag minden erdőrészlet elérhető. A tó melletti faanyag-felkészítés és rövidfás közelítés csak ritka, eseti megoldás, a kitermelésre kerülő faanyagot jellemzően nagy teljesítményű közelítő traktorokkal, vonszolásos közelítéssel juttatják el a rakodókra. Az extrém terepviszonyok miatt és a vonszolásos faanyag-mozgatás kedvezőtlen hatásainak (állomány- és talajkárok) kivédésére alkalmanként kötélpályás közelítéssel is dolgoznak. A kiszállítási eszközei a jelentős tengelyterhelésű, önrakodó tehergépkocsik, melyek – hasonlóan a közelítő-traktorokhoz – esős időszakban komolyabb károkat okozhatnak az állományok talajában és az úthálózatban. Összességében, a közelítési-kiszállítási feladatok ellátásához a szükséges térbeli hálózat rendelkezésre áll, további, nagyobb mértékű beavatkozással járó feltáróút-építés a területen nem indokolt. Az állományok alatti közelítőnyom-hálózat fejlesztése ugyanakkor reális felvetés lehet, különösen a folyamatos erdőborítást biztosító (átalakító és szálaló) üzemmódba sorolt erdőkben.

AZ ÉRVÉNYBEN LEVŐ ÁGAZATI TERVEK ÖSSZEVETÉSE A TERMÉSZETVÉDELMI CÉLKITŰZÉSEKKEL

A tervezési területet érintő, jelenleg érvényben lévő körzeti erdőtervek átmeneti időszakban készültek: a tervezési munkák még az 1996. évi LIV. tv. szerinti szabályozási környezetben indultak, lezárásuk pedig már a 2009. évi XXXVII. tv. hatályba lépése után, de még erdőterv-rendelet nélkül történt. Ennek megfelelően, a tervezési területet magába foglaló Nagybátonyi Körzet (Nagybátony, Pásztó község hatá-

rok) és a Gyöngyössolymosi Körzet (Mátraszentimre község határ) erdőtervezési irányelvei közé a Natura 2000 szempontok csak olyan mértékben épültek be, amennyire a területileg érintett nemzeti park igazgatóság (BNPI) érvényesíteni tudta azokat. A 2010. évben lezárt, valójában a 2010-2019. (Nagybátonyi Körzet), illetve 2009-2018. (Gyöngyössolymosi Körzet) közötti időszakra érvényes körzeti erdőtervek (csak nem védett területeket érintő) Natura 2000 felülvizsgálata még „menet közben”, 2010 közepén történt meg, s így alakult ki a körzeti erdőterv „végleges” szakmai tartalma (a felülvizsgálat jelen tervezési területet csak néhány kisebb részen érintette, mivel az döntően védett természeti terület).

A beütemezett fahasználatok közül a tisztítások, törzskiválasztó és növedékfokozó gyéritések elsősorban őshonos fafajú állománytípusokat (pl. kocsánytalan tölgyesek, gyertyánosok, cseresek) érintenek. E munkák területe viszonylag jelentős (cca. 280 ha), végrehajtásuk az őshonos lombos fafajok kíméletével, az idegenhonos fafajok visszaszorításával, az állomány szerkezeti változatosság megtartásával és erősítésével, illetve, az álló és fekvő holtfa bizonyos mértékű visszahagyásával a Natura 2000 célok sérelme nélkül is végrehajtható. A jelölések és a kivitelezési munkák során tehát fokozott figyelmet kell szentelni a homogenizáló hatású, elegyfákróvására történő beavatkozások elkerülésére, mert a tervezési terület erdeinek jövőbeni állapota jórészt ezen (is) múlik!

A tervezési területen belül tarvágás bevezetésére nem került sor, a felújítások minden esetben természetes úton, fokozatos felújítógátás, szálalógátás vagy éppen szálalás útján történnek. Az említett felújítási módok (illetve gazdálkodási tevékenységek) közül természetvédelmi szempontból a közeljövőben a nagy területeket érintő felújítógátások kérdésével lehet gond. A jelenlegi tervezés szerint összesen 170 ha-t közelítő bontógátással és mintegy 150 ha-t végvágással kell szá-

molni az erdőtervi ciklus végéig (az összesített redukált terület eléri a 100 ha-t). Az egy erdőtervi időszakban lebonyolított bontás és végvágás kedvezőtlen ökológiai és állomány szerkezeti hatásai mellett, táji léptékű kérdések is felmerülnek, ugyanis a tervezett felújítógátások jórészt nagyobb tömbökben (Fiúsom-patak völgye, Csörgő-völgy felső része, fallóskúti Som-hegy) jelentkeznek majd (illetve már most is). Éppen ezért, ahol még nem történt meg a végvágás és a megbontott erdő képe lehetővé teszi (lásd: például, a Mátraszentimre 12/F, 12/I erdőrésztetek változatos, mozaikos, többkorú újulattal rendelkező állományait), illetve, ha a felújítási folyamat még el sem kezdődött, ott valamilyen mértékben az egyenes bontáson alapuló eljárást a szálalógátás, vagy a folyamatos erdőborítást biztosító egyéb beavatkozások valamelyike felé még el lehet mozdítani.

A fentiekén túl jelentős területet (234,65 ha) érintenek a szálalógátások. Több helyen és több erdőrésszellettel (Pásztó és Mátraszentimre község határban egyaránt) érintik az Óvár oldalát, végezhető a Csörgő-völgy egyes erdeiben (pl. Mátraszentimre 6/A, 8/A, 8/I, 9/D, 9/G erdőrésztetek), a Som-hegy északkeleti oldalában (Mátraszentimre 12/D erdőrésztet) és számos más helyszínen. A tervezések részben még vágásos üzemmód mellett történtek, de néhol (pl. Mátraszentimre 6/A, 8/A erdőrésztetek) már átalakító üzemmódba sorolt erdőkkel is találkozhatunk. A szálalógátások ilyen módon és ilyen területarányban való alkalmazása mindenképpen előremutató (a felújítógátásoknál kedvezőbb időbeli kifutással termelik le az idős állományokat), azonban a jövőben fokozott figyelmet kell fordítani arra, hogy a szálalógátások az átalakítási folyamatokba is szervesen illeszkedjenek, s idővel (akár már 2-3 erdőtervi ciklussal később), a fatömegkivételi erély csökkentésével a beavatkozásoknak inkább már szálalás (pl. csoportos szálalás) jellege legyen.

A négy különálló tömbben (Óvár: Mátraszentimre 32/A erdőrésztet, Ágasvár északi lejtője: Nagybátony 17/B erdőrésztet, Tugár-rétek: Mátraszentimre 33/A-C erdőrésztetek, Hegyes-hegy: Mátraszentimre 35/B-C erdőrésztetek), összesen 60,98 ha-on beütemezett szálalás a természetvédelmi szempontoknak nagy vonalakban megfelel, az egyes területeken viszont differenciált kezelésre van szükség. Ennek megfelelően, az Óvár oldalában az égeres élőhely külön kezelésére és a földsánc védelmére figyelmet kell fordítani, az Ágasvár oldalában biztosítani kell a véderdő-funkció szerinti differenciálást, míg a Tugár-réteket körülvevő és a Hegyes-hegy területére eső állományokban a szomszédos rétek fenntartási szempontjaira és az egykori kaszáló/fáslegelő időszakból megmaradt, terebélyes koronájú fák megtartására kell ügyelni.

A felvetett, problémás tervezések esetében a Natura 2000 célkitűzések és a körzeti erdőterv tartalma lehetséges összehangolására a fenntartási terv munkarészben térünk vissza.

1.3.3.3. Vadgazdálkodás halászat, horgászat

VADGAZDÁLKODÁS

A terület a II/2. Mátra-Bükk-Cserehát nagyvadas vadgazdálkodási körzetben helyezkedik el. A körzet kifejezetten nagyvadas jellegű, az apróvadnak nincs érdemi jelentősége. Helyenként nagyon magas a gímszarvas állománysűrűsége, és vadgazdálkodási-vadászati szempontból fontos nagyvad a muflon. A vaddisznóállomány és terítéke szintén kiemelke-

dően magas. A vadgazdálkodási körzetben a vadgazdálkodást jelentősen befolyásolják a nemzeti parkok területén a természetvédelem részéről jelentkező szempontok és törekvések, illetve, hogy mennyire sikerül az összhangot megteremteni és fenntartani az erdőgazdálkodással.

A terület vadállományának értékelése az érintett vadászatra jogosultak adatai alapján:

Vadfaj	A körzet jellemző állománysűrűsége (pld/100ha)	A körzet jellemző hasznosítási sűrűsége (pld/100ha)	A terület jellemzői				A vadfajok vadgazdálkodási jelentősége
			Állománysűrűség (2003-2014)		Hasznosítási sűrűség (2003-2013)		
			pld/100 ha	trend	pld/100 ha	trend	
Gímszarvas	1.443	0.124	2.885	Növekvő	1.003	növekvő	nagy
Dámszarvas	0.027	0.001	0.026	Stagnáló	0.001	stagnáló	átlagos
Őz	2.422	0.094	1.721	Növekvő	0.595	csökkenő	átlagosnál nagyobb
Muflon	0.445	0.086	1.899	Növekvő	0.769	növekvő	nagy
Vaddisznó	1.470	0.347	1.730	Növekvő	2.447	növekvő	nagy
Mezei nyúl	1.123	0.036	0.255	csökkenő	0.001	csökkenő	kicsi
Fogoly	0.145	0.000	0.000	Stagnáló	0.000	stagnáló	nincs
Róka	0.690	0.037	0.579	Növekvő	0.076	csökkenő	átlagosnál kisebb
Borz	0.427	0.008	0.310	Stagnáló	0.010	csökkenő	átlagosnál kisebb
Aranysakál	0.004	0.000	0.000	Stagnáló	0.000	stagnáló	nincs

(Adatforrás: Országos Vadgazdálkodási Adattár, SZIE-VMI, Gödöllő, 2014)

A gímszarvas, az őz, a muflon és a vaddisznó becsült állománya megközelítőleg a kétszeresére növekedett. A hasznosítás legmerekében a muflon esetében emelkedett. A gímszarvas hasznosított mennyisége is jelentősen megemelkedett. Az őz hasznosítása azonban kis mértékben csökkent. A vaddisznó hasznosítása a 2008-as mélypont után fokozatosan emelkedett.

A dám állománya 2008-ban jelent meg a területen, azóta csökkentett létszámban, de stabilan jelen van. A hasznosítás az állandósult állomány ellenére még nem stabilizálódott.

A mezei nyúl állománya 2007 óta drasztikusan lecsökkent, azonban egy minimális hasznosítás változó mértékben ugyan, de megmaradt.

A róka állománya kisebb visszaesésekkel növekszik, míg a terítéke 2009 óta csökken.

A borz állománya egy kisebb visszaesést követően stabilizálódott, azonban a terítéke 2010-től nullára csökkent.

Aranysakálból számottevő állomány nincs a területen, a fogoly állománya 2008-ra nullára csökkent.

Vadgazdálkodási szempontból jelentőséggel bíró fajok, az egyéb vadászható fajok közül a fácán, a szarka, a dalmányos varjú, a nyest, a házi görény, a tőkés réce, illetve a szajkó és a kóbor kutya.

Védett természeti területeken mindennemű gazdálkodási tevékenységet csak a természetvédelmi célkitűzéseknek megfelelően, azoknak alárendelve lehet végezni. [1996. évi LIII. tv. 11.§ (1) bekezdés és 1996. évi LV. tv. 41.§ (1) bekezdés]

Védett természeti területeken vadgazdálkodási és vadászati tevékenység keretében a természetes ragadozókkal nem rendelkező, vadászható vadfajok (elsősorban a nagyvad: szarvas, őz, vaddisznó, muflon) populációinak szabályozása végezhető oly módon, hogy a kapcsolódó tevékenységek (vadgazdálkodási-vadászati létesítmények kialakítása és üzemeltetése, vadászati tevékenység gyakorlása) a védett természeti területen a lehető legkisebb zavarást okozzák.

A védett természeti területen vadgazdálkodási és vadászati berendezések (vadetető, szórók, mesterséges dagonyák, vaditatók, takarmánytárolók, sózók, magaslesek, vadbefogók, stb.) csak a természetvédelmi hatóság engedélyével létesíthetők és üzemeltethetők. [1996. évi LV. tv. 31.§ (1) bekezdés]

I Érvényben lévő vadgazdálkodási tervek:

- » II/2. Mátra-Bükk-Csereháti körzet vadgazdálkodási terve;
Érvényességét külön jogszabályban a Földművelésügyi Minisztérium fogja meghatározni.
- » A vadászatra jogosultak adott vadászati évre szóló vadgazdálkodási terve.
- » 12-551210-1-4-1 Vadgazdálkodási üzemterv; kelte: 2007.04.04; jóváhagyás: 2007.04.26 érvényes: 2017.02.28-ig
- » 10-701310-1-3-4 Vadgazdálkodási üzemterv; kelte: 2007.08.26; jóváhagyás: 2007.09.10 érvényes: 2017.02.28-ig

HALÁSZAT, HORGÁSZAT

A természetmegőrzési területen halászati, horgászati tevékenység nem folyik. Egyetlen tava a mintegy 50–55 m átmérőjű Szent Anna-tó. A Tájvédelmi Körzet munkatársai az elmúlt években komoly erőfeszítéseket tettek a tó vízutánpótlásának biztosítására, mesterséges csapadék-levezető árkok kialakításával.

A Mátra lábánál, a természetvédelmi területen kívül, Gyöngyöstől 1 km-re helyezkedik el a Gyöngyösi víztározó,

más néven Deli-tó. A város D-NY-i részén elterülő 54 hektáros tározó festői környezetben várja a pihenni, kikapcsolódni vágyó horgászokat és családjaikat. A Deli-tó 70,3 km² vízgyűjtő területtel rendelkezik, felszíne 54 ha, maximális vízmélysége 9,7 méter.

1. 3. 3. 4. Vízgazdálkodás, halgazdálkodás

A tervezési terület a Zagyva részvízgyűjtő területén fekszik.

A Zagyva részvízgyűjtő területe nagy, a csapadék viszonylag kevés, a párolgás és a víztárolás köztes jelentős a felszínen, ezért a Zagyva nem sok vizet szállít a Tiszába. A Zagyva folyó a Gömöri-hegység déli nyúlványához tartozó Medves hegy-csoportban, Zagyvaróna község határába 540 mBf magasságban ered és Szolnoknál ömlik a Tiszába. A Zagyva minimális vízhozama Jászteleknél 0,4 m³/sec (1993-ban), a maximális 198 m³/sec (1979-ben). Az árhullám gyorsan levonul, mert a hegyvidéki szakaszon nagy az esés, viszont közepes és kisvízének mennyisége jelentéktelen. A névadó víztest vízjárása heves. Kora tavaszi, főleg márciusi árvizeit a kis vagy közepes csapadékkal egyidejű hóolvadás okozza. A nyári és őszi gyakori nagy zivatarok csak a gyors lefolyású mellékágakon okoznak elöntést. A Zagyva völgye szimmetrikus és tál alakú, néhány helyen (Szurdokpüspöki, Tar, Némedi környékén) öszszesűkülő. Vízjátéka igen nagy, néhány szelvényben meghaladja az 5 m-t is.

A mellékvízfolyásokon a meredek lejtő és a vízzáró rétegek miatt főleg a nyári záporok okoznak árvizet, mivel a kisebb patakok vizét órák alatt megduzzasztják. Az igen kis vízgyűjtő-területű patakok – főleg a forrásokban szegény vidékeken – gyakran kiszáradnak. Az árvizes időt leszámítva, a vízfolyások vízszállítására csekély. Nyári időszakban nem ritka a 300 l/s alatti tartós vízhozam (Szentlőrinc-kútán mérve).

VÍZTESTEK ÁLLAPOTA

I Felszíni vizek - vízfolyások és állóvizek

A tervezési területen felszíni víztest nem található. A tervezési területtől nyugatra folyik a Kövicses-patak felső víztest, amelybe a tervezési területen átfolyó Kövicses-patak, Csörgő-patak, és egy névtelen patak ömlik. Ezen kívül a tervezési terület északi részén 8 kisebb patak található forrással (3 névtelen, valamint a Kecskés-patak, a Sziget-patak, a Bátor-patak, a Dobranka-patak, a Tarkó-patak). A tervezési terület keleti csücskén a Sebes vár-patak folyik keresztül.

Állóvizek nincsenek a területen.

/ Felszíni vizek állapota

A tervezési területtől nyugatra folyó felszíni víztest a Kövicses-patak felső, amely erősen módosított víztest.

Vízfolyás víztest	Típusa	Erősen módosított	Hossza (km)	Vízgyűjtő alegység
Kövicses-patak felső	1 Hegyvidéki – szilikátos – durva – kicsi vízgyűjtő	igen	7.184	2-10 Zagyva

/ Felszín alatti vizek

A tervezési területet 3 felszín alatti víztest érinti, amelyből 1 hegyvidéki, 1 termálkarszt, 1 porózus termál típusú víztest.

/ Felszín alatti vizek állapota

A tervezési területet érintő 1 felszín alatti víztest mind mennyiségi mind kémiai minősítés szerint jó állapotú.

A VIZEK TERHELÉSE

A tervezési területen beépített terület nem található. Így sem szennyvízterhelés, sem kommunális hulladékszennyezés nem terheli.

Szennyezett területek, nagyobb pontszerű szennyezőforrások nincsenek.

BÁNYÁSZAT

Az ércbányák esetében elsősorban a meddőhányókban és az öregségi vizekben jelenlévő nehézfémek jelentenek problémát. A gyöngyösorosi bányánál az öregségi víz ólom-, réz-, cink- tartalma okán folyamatos kármentesítés szükséges a Gyöngyös-patak veszélyeztetése miatt.

A mélyművelésű, vagy külszíni szén- és lignitbányák általában nagymértékű vízszint-süllyesztés mellett tudnak biztonságosan üzemelni. A Mátraalján és a Bükk előterében a lignit- bányászat miatt szükséges felszín alatti víz kitermelése jelentős hatással van az „Északi-középhegység peremvidék” elnevezésű sp.2.9.1 víztestre.

DIFFÚZ SZENNYEZŐFORRÁSOK

Felszíni vizeket érő, erózióból és belvízelvezetésből származó foszforszennyezés

A tervezési terület hegy- és dombvidéki jellegű, ezért jellemző az erózió. Az erdőterületekről származó foszforterhelés alacsony, sőt, a megfelelő aljnövényzettel rendelkező erdők foszfor- visszatartó képessége kiemelkedő.

VÍZGYŰJTŐ-GAZDÁLKODÁSI INTÉZKEDÉSEK

A Víz Keretirányelv azt tűzte ki célul, hogy 2015-re a felszíni (folyók, patakok, tavak) és felszín alatti víztestek „jó állapotba” kerüljenek. A keretirányelv szerint a „jó állapot” nemcsak a víz tisztaságát jelenti, hanem a vízhez kötődő élőhelyek minél zavartalanabb állapotát, illetve, a megfelelő vízmennyiséget is.

A jó állapot, illetve, mesterséges víztestek esetében a jó potenciál eléréséhez szükséges beavatkozásokat azonban össze kell hangolni az árvízi vagy belvízi védekezéssel, valamint a településfejlesztési elképzelésekkel, legyen szó szennyvízkezelésről, ivóvízellátásról, vagy a vízi közlekedés fejlesztéséről.

A kitűzött cél, vagyis a vízfolyások, állóvizek, felszín alatti vizek jó ökológiai, vízminőségi és mennyiségi állapotának elérése összetett és hosszú folyamat. E célok eléréséhez szükséges intézkedéseket a vízgyűjtő-gazdálkodási terv foglalja össze.

A felszín alatti víztestek nagy részénél a jó állapot tartandó fenn. A tervezési területet érintő 2-10 Zagyva vízgyűjtő-gazdálkodási terv határozta meg a szükséges intézkedéseket.

A tervezési területen a beépített területek, illetve a gazdasági létesítmények hiánya miatt a vízgyűjtő-gazdálkodási tervben szükséges intézkedések közül csak a „KÁ3: Felszín alatti vizek szennyeződésének megakadályozása” és a „KÁ4: Szakszerű kútkiképzés, kútrekonstrukció” című intézkedéseket szükséges figyelembe venni.

1. 3. 3. 8. Települési viszonyok, területfelhasználási konfliktusok

A Natura 2000 terület Mátraszentimre Heves megyei és Bátornyterenyre, Pásztó Nógrád megyei települések területét érinti, legnagyobb kiterjedésű része Mátraszentimre közigazgatási területén található. A rendelkezésre álló településrendezési eszközöket (Településszerkezeti terv, Helyi Építési Szabályzat, Szabályozási terv) 2001 és 2011 között fogadták el, a településszerkezeti tervet önkormányzati határozattal, a Helyi Építési Szabályzatot (HÉSZ) és annak mellékletét képező szabályozási terv(-ek)et pedig, önkormányzati rendelettel.

A települések településrendezési eszközei közül a szerkezeti és szabályozási tervlapok nem tartalmazzák a Natura 2000 terület térképi lehatárolását, azonban Mátraszentimre és Pásztó helyi építési szabályzatának melléklete közli a települést érintő helyrajzi számokat.

Egyéb védelmi státusok közül a következőket jelenítik meg a településrendezési eszközök a Natura 2000 területen:

Mátraszentimre - „Országos jelentőségű természetvédelmi terület” (valószínűsíthetően a Mátrai Tájvédelmi körzethez tartozó részeket kívánták így jelezni a tervezők, ez lefedi a Natura területet is), Régészeti területek (részben fedik le a Natura területet).

Bátornyterenyre - Mátrai Tájvédelmi Körzet, természeti terület (mindkettő lefedi a Natura 2000 területet is)

Pásztó - Mátrai Tájvédelmi Körzet (lefedi a Natura területet), fokozottan védett terület (részben fedi le a Natura területet).

A településszerkezeti tervek alapján a Natura 2000 terület által érintett részek az alábbi területhasználati besorolások érvényesek:

Mátraszentimre – Erdőterület (legnagyobb részben), Általános mezőgazdasági terület (kis arányban) Vízgazdálkodási terület (felszíni vizek)

Bátornyterenyre – Védelmi erdőterület

Pásztó– Erdőterület

Tehát mindegyik településen csak beépítésre nem szánt területfelhasználási egységek érintik a N 2000 helyszínt. A településszerkezeti tervek alapján a meglévő, vagy tervezett közlekedési infrastruktúra elemek közül az alábbiak találhatóak: A 2408 sz., a 24112 sz., és a 24113 sz. alsóbbrendű országos közutak egyes szakaszai a Na-

tura 2000 terület széle mentén haladnak. Ezen túlmenően, meglévő erdészeti utak érintik a helyszínt. Új, tervezett elemet nem tartalmaznak a tervek. Egyéb térképi forrás alapján kijelölt gyalogos turistautak is érintik a területet, de ezt a településrendezési eszközök nem jelzik.

Mátraszentimre Helyi Építési Szabályzata alapján az erdőterület védelmi rendeltetésű, ahol épületet nem szabad elhelyezni. A már meglévő épületek a rendelet hatályaba lépését megelőző jogszerű használatuk szerint felújíthatók, de nem bővíthetők. A HÉSZ az erdővel kapcsolatban említést tesz a Natura 2000 területről is: „Védett erdőterületek az országos és helyi védett természeti területek, az élőhelyvédelmi Natura 2000 területek erdőterületei. Védett rendeltetésű erdőterületen a táji, természeti értékek megőrzése, a természetes, illetve természetközeli ökoszisztémák megóvása biztosítandó. Védett rendeltetésű erdőterületen erdőtelepítés, erdőfelújítás során kizárólag őshonos fafajok alkalmazhatók”. A mezőgazdasági területi övezetben (Má-1) a HÉSZ lehetővé teszi az épületelhelyezést, de az országos szabályoknál (OTÉK) jóval szigorúbb feltételekhez kötve. (A részleteket a táblázat tartalmazza).

Bátornyterenyre és Pásztó Helyi Építési Szabályzata is azt tartalmazza, hogy a helyszínt érintő, védelmi rendeltetésű erdőterületeken az épületelhelyezés nem megengedett.

E két település HÉSZ-e speciálisan a Natura 2000 területre érvényes rendelkezéseket nem tartalmaz.

A Natura 2000 területtel kapcsolatosan lényegi területfelhasználási, tájhasználati konfliktus a rendelkezésre álló településrendezési dokumentumok alapján nem várható.

Dudás László

Széles keresztspók

II.

Natura 2000 fenntartási terv

1. A terület azonosító adatai

1.1. NÉV

Mátrabérc – Fallóskúti-rétek kiemelt jelentőségű természet-megőrzési terület

1.2. AZONOSÍTÓ KÓD

HUBN20049

1.3. KITERJEDÉS

1506,8 hektár

1.4. A KIJELÖLÉS ALAPJÁUL SZOLGÁLÓ FAJOK ÉS/VAGY ÉLŐHELYEK

1.4.1. JELÖLŐ NÖVÉNYFAJOK

Magyar név / Tudományos név	Populáció (A-D)
Leánykökörcsin (<i>Pulsatilla grandis</i>)	C

1.4.2. JELÖLŐ ÁLLATFAJOK

Magyar név / Tudományos név	Populáció (A-D)
Csíkos medvelepke (<i>Callimorpha quadripunctaria</i>) *	C
Magyar fésűsbagoly (<i>Dioszeghyana schmidtii</i>) *	C
Kék pattanóbogár (<i>Limoniscus violaceus</i>)	C
Havasi cincér (<i>Rosalia alpina</i>) *	C
Nagy hőscincér (<i>Cerambyx cerdo</i>)	C
Szarvasbogár (<i>Lucanus cervus</i>)	C
Tavi denevér (<i>Myotis dasycneme</i>)	C
Kis patkósdenevér (<i>Rhinolophus hipposideros</i>)	C

* = kiemelt közösségi jelentőségű állatfajok

1.4.3. JELÖLŐ ÉLŐHELYEK

Élőhelytípus kódja	Élőhelytípus megnevezése a 275/2004. (X. 8.) sz. korm. rendelet 4. melléklete szerint	Reprezentativitás (A-D)
40A0	Szubkontinentális peripannon cserjések *	C
6190	Pannon sziklagyepek *	C
6230	Fajgazdag Nardus-gyepek szilikátos alapkőzetű hegyvidéki területeken *	C
6240	Szubpannon sztyeppék *	C
6510	Sík- és dombvidéki kaszálórétek	C
6520	Hegyi kaszálórétek	B
9130	Szubmontán és montán bükkösök (<i>Asperulo-Fagetum</i>)	B
9180	Lejtők és sziklatörmelékek <i>Tilio-Acerion</i> -erdői *	C
91G0	Pannon gyertyános-tölgyesek <i>Quercus petraea</i> -val és <i>Carpinus betulus</i> -szal *	C
91H0	Pannon molyhos tölgyesek <i>Quercus pubescens</i> -szel *	C
91M0	Pannon cseres-tölgyesek	B

* = kiemelt közösségi jelentőségű élőhelytípusok

1.5. ÉRINTETT TELEPÜLÉSEK

Heves megye:

Mátraszentimre

Nógrád megye:

Bátonyterenye-Nagybátony, Pásztó

A tervezési terület által érintett helyrajzi számok listáját az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekkel érintett földrészeletről szóló 14/2010. (V. 11.) sz. KvVM rendelet (a továbbiakban: KvVM rendelet) tartalmazza. A Natura 2000 területek által érintett helyrajzi számokat és így a Natura 2000 jogi státust is a KvVM rendelet rögzíti, térképi megjelenítéssel is. A jogi jelleg a megosztással keletkező utód helyrajzi számokra is kiterjed.

1.6. EGYÉB VÉDETTSÉGI KATEGÓRIÁK

A tervezési területből 1463,6 hektár a 137/2007. (XII. 27.) sz. KvVM rendelettel megerősített védettségű Mátrai Tájvédelmi Körzet védett és fokozottan védett természeti területeire esik. Nem védett erdőrészek: Mátraszentimre 20/B, 34/G, 34/ÉP, 53/D, 62/A, 119/B, 119/NYI, 119/CE.

A tervezési területen található a hazai erdőrezervátum-kutatás egyik bölcsőjének számító, 3/2000. (III. 24.) sz. KöM rendelettel kihirdetett Csörgő-völgy Erdőrezervátum.

A tervezési terület teljes területen része a „Mátra” különleges madárvédelmi területnek (kód: HUBN10006).

A tervezési terület szinte teljes egészében (1504,8 hektáron) az országos ökológiai hálózat magterülete.

1.7. TERVEZÉSI ÉS EGYÉB ELŐÍRÁSOK

A tervezési területet érintő, jelenleg érvényben levő körzeti erdőtervek átmeneti időszakban készültek: a tervezési munkák még az 1996. évi LIV. tv. szerinti szabályozási környezetben indultak, lezárásuk pedig már a 2009. évi XXXVII. tv. hatályba lépése után, de még erdőterv-rendelet nélkül történt. Ennek megfelelően a tervezési területet magába foglaló Nagybátonyi Körzet (Nagybátony, Pásztó község határok) és Gyöngyössolymosi Körzet (Mátraszentimre község határ) erdőtervezési irányelvei közé a Natura 2000 szempontok csak olyan mértékben épültek be, amennyire a területileg érintett nemzeti park igazgatóság (BNPI) érvényesíteni tudta azokat. A 2010. évben lezárt, valójában a 2010-2019. (Nagybátonyi Körzet), illetve a 2009-2018. (Gyöngyössolymosi Körzet) közötti időszakra érvényes körzeti erdőtervek

(csak nem védett területeket érintő) Natura 2000 felülvizsgálata még 2010 közepén történt meg, s így alakult ki a körzeti erdőterv végleges szakmai tartalma (a felülvizsgálat jelen tervezési területet csak néhány kisebb részen érintette, mivel az döntően védett természeti terület).

Természetvédelmi kezelési terv: a Mátrai Tájvédelmi Körzet 15/2008. (VI. 3.) sz. KvVM rendelet.

Településszerkezeti terv és HÉSZ:

- » Pásztó: 129/2001./VII.17. önk. hat. (többször módosított), 22/2012./X. 26./ önkormányzati rendelet
- » Bánytereny: szerk. terv: nincs feltüntetve, HÉSZ: 16/2004. (VI.25.) önk. rend.
- » Mátraszentimre: 72/2011.(VIII. 3.) önk. határozat, 11/2011. (IX. 1.) sz. önk. rendelet

Körzeti vadgazdálkodási tervek és üzemtervek: a terület az Északi-középhegységi nagyvadas vadgazdálkodási táj Mátra-bükk-csereháti nagyvadas vadgazdálkodási körzetébe tartozik (II./2.)

2. Veszélyeztető tényezők

A Standard Data Form (SDF) 2014. év novemberi – legfrissebb – változatában a tervezési területre vonatkozóan (összességében, vagyis nem élőhely-specifikusan) az alábbi hatások és veszélyeztető tényezők szerepelnek:

Kód	Hatás / Veszélyeztető tényező neve	Tényező jelentősége (H-M-L)	Hatás iránya (P=pozitív, N=negatív)	Hatás eredete (o=külső, i=belső, b=mindkettő)
A03	gyepterület kaszálása/vágása	M	P	b
A10.01	sövény, bozót, cserje eltávolítása	L	N	b
A10.01	sövény, bozót, cserje eltávolítása	L	P	b
B02.04	lábonálló és/vagy elfekvő holt faanyag eltávolítása	M	N	b
F3.01.01	vadak károkozása (túltartott vadállomány)	M	N	b
I02	problémát jelentő őshonos fajok	L	N	b
K02.01	fajösszetétel változás, szukcesszió	M	N	b
K04.05	növényevők általi károkozás (vadrágás is)	M	N	b
M01	abiotikus viszonyokban a klímaváltozás hatására bekövetkező változások	M	N	b

Megjegyzés: A fenti listában szereplő I02 (= problémát jelentő őshonos fajok) és K02.01 (=fajösszetétel változás, szukcesszió) kategóriák értelmezésénél figyelembe veendő, hogy ezek a hatások/veszélyeztető tényezők nem a terület egészére, hanem csak bizonyos élőhelytípusokra (pl. egykori irtásrétekre) értelmezhetők.

A tervezési területen belül – tekintettel a Standard Data Form (SDF) 2014. év novemberi változatának tartalmára és az ezen kívül tapasztaltakra – a jelölő élőhelyek és/vagy fajok szempontjából az idevágó európai uniós jegyzék kategóriáinak használatával (vö. bd.eionet.europa.eu/activities/Natura_2000/reference_portal) az alábbi (aktuális és potenciális) veszélyeztető tényezőkről lehet részletesebben beszélni (az érintettségre vonatkozó %-os értékek a teljes tervezési területre viszonyítandók):

Kód	Veszélyeztető tényező neve	Tényező jelentősége (H-M-L)	Érintett terület (%)	Milyen jelölő élőhelyre vagy fajra és milyen módon gyakorol hatást?
A03.03	kaszálás felhagyása, hiánya	M	~ 3	6510, 6520 – Gyomosodás, cserjésedés, erdősődés, a ritka fajok eltűnése. Az A04.02 kategóriával együtt értelmezhető.
A04.02	alullegeltetés	L	~ 2	6240, 6510, 6520, leánykökörtcsin – Gyomosodás, cserjésedés, erdősődés, a ritka fajok eltűnése. Az A03.03 kategóriával együtt értelmezhető.
B02	erdőgazdálkodás (általában)	M	~ 80	91M0, 91G0, 9130, kis patkósorrú denevér, tavi denevér – Az erdők homogenizálása, az erdők fafaj-összetételének és szerkezetének átalakulása, a fajkészlet további szegényítése, vágásos erdőkép fenntartása, mezoklíma-romlás. 91H0, 9180 – A véderdő-funkciók veszélyeztetése, az állományok egy részének vágásos üzemmódban kezelése. Magyar fésűsbagoly – A faj élőhelyének, illetve életfeltételeinek szűkítése.
B02.04	lábonálló és/vagy elfekvő holt faanyag eltávolítása	M	~ 80	91M0, 91G0, 9130 – Az erdőszerkezet kedvezőtlen alakítása, az erdei mikrohabitatok körének szűkítése. Kék pattanóbogár, havasi cincér, szarvasbogár – A szaproxilofág rovarfajok élőhelyének, illetve életfeltételeinek szűkítése.
B02.06	nevelővágások (tisztítások és gyérítések)	M	~ 30	91M0, 91G0, 9130 – Az erdők homogenizálása, az erdők kedvezőtlen fafaj-összetételének és szerkezetének kialakítása és fenntartása. Nagy hőscincér, kis patkósorrú denevér, tavi denevér – pusztuló és odvas fák eltávolítása.
D01.01	ösvények, burkolatlan utak, bicikliutak	L	~ 20	91E0 kivételével minden élőhelytípus – Turisztikai tevékenység miatt bekövetkező talajfelszíni erózió, bolygatás, taposás, illetve erdei utak mentén jelentkező bolygatások, adventív és inváziós fajok előretörése.
F03.01	vadászat, nagyvad károkozása (túltartott vadállomány)	M	~ 70	Minden élőhelytípus – Taposás, túrás, rágás, hántás, erózió, bolygatás, fafajszelekció, az erdők természetes felújulásának, a természeteshez közelítő korösszetétel kialakulásának részleges blokkolása. Fátlan élőhelyek – szóró elhelyezése, intenzív taposás, gyomosodás
G01.02	túrázás, lovaglás és nem gépesített járművel végzett tevékenység	L	~ 5	91E0 kivételével minden élőhelytípus – Turisztikai tevékenység miatt bekövetkező talajfelszíni erózió, bolygatás, taposás.
G01.04	barlangászat	L	0,1	Devevérfajok – főképp a teelő, ill. szaporodó kolóniák zavarása.
I01	idegenhonos inváziós fajok jelenléte	M	~ 20	9130, 91E0 – Az <i>Impatiens parviflora</i> terjeszkedése. 91H0, 91M0 – A <i>Robinia pseudoacacia</i> terjeszkedése, az élőhelyek átalakítása.
K02.01	természetes fajösszetétel változás, szukcesszió	M	1	6230, 6240, 6510, 6520, leánykökörtcsin– Gyomosodás, cserjésedés, erdősődés, az élőhelyek átalakulása, degradációja, a ritka fajok eltűnése.
M01	abiotikus viszonyokban a klímaváltozás hatására bekövetkező változások	M	~ 95	Az összes üde karakterű élőhelytípus – Az állományok egészségi állapotának és stabilitásának gyengítése.

3. Kezelési feladatok meghatározása

3.1. TERMÉSZETVÉDELMI CÉLKITŰZÉS, A TERÜLET RENDELTETÉSE

A tervezési területen alapvető, általános természetvédelmi célkitűzés a kijelölés alapjául szolgáló, közösségi jelentőségű élőhelytípusok és fajok kedvező természetvédelmi helyzetének (*favourable conservation status*) helyreállítása, megőrzése, fenntartása, valamint a Natura 2000 területek lehatárolásának alapjául szolgáló természeti állapot, illetve (ahol gazdálkodási tevékenység folyik) a fenntartó gazdálkodás feltételeinek biztosítása.

A Csörgő-völgy Erdőrezervátum magterületén elsődleges cél a természetes erdődinamikai folyamatok szabad érvényesülésének, illetve ezen keresztül az előforduló erdei élőhelytípusok (91E0, 91H0, 91M0, 91G0, 9130, 9180) természetes erdőfejlődési fázisaihoz kapcsolódó életközösségek spontán szerveződésének biztosítása. Ennek megfelelően az erdőrezervátum magterületét kezelési-gazdálkodási jellegű beavatkozásoktól mentesen, kizárólag a bemutatás és kutatás igényeit kiszolgáló, minimális mértékű emberi aktivitás mellett kell fenntartani.

A Csörgő-völgy Erdőrezervátum védőzónájában fő cél a magterület külső hatásokkal szembeni védelme, így azon belül csak olyan kezelési/erdőgazdálkodási tevékenységek végezhetők, amelyekből az előforduló erdei élőhelytípusok (91E0, 91M0, 91G0, 9130) pufferképességének növekedése, illetve természetességi állapotának (elsősorban fajösszetételének és szerkezetének) javulása várható. A beavatkozásoknak emellett a folyamatos erdőborítás fenntartását kell szolgálniuk.

Az erdőrezervátumon kívüli, jelentős részben gazdálkodással érintett erdőterületeken alapvető természetvédelmi célként fogalmazható meg, hogy a jelölő (zonális) élőhelytípusok (91M0, 91G0, 9130) állományait minél kedvezőbb természetességi állapotban kell fenntartani. A kedvező helyzet biztosításához (a termőhelyi viszonyoknak megfelelő természetes élőhely-típushoz való közelítés szükségessége mellett) az önfenntartó folyamatok minél teljesebb körű működésére, illetve egyes kompozicionális és strukturális ismérvek jelenlétére van szükség. Feladatnak tekinthető tehát, a tájhonos fafajú, az élőhelytípusnak megfelelő összetételű cserje- és gyepszinttel rendelkező, elegyes, vegyeskorú, vertikálisan tagolt, a lehető legtöbb szintet tartalmazó, mozaikos, tájidegen fajktól mentes, holtfában és egyéb mikroélőhelyekben gazdag, idős állományrészeket, illetve igen idős fákat és méretes holtfát is tartalmazó erdők kialakítása és fenntartása. Mindezt optimális

esetben a folyamatos erdőborítás felé való elmozdulás mellett, drasztikus beavatkozásoktól mentes erdőgazdálkodási megoldásokkal, kíméletes technológiák alkalmazásával lehet biztosítani.

Az extrém termőhelyen álló, véderdő jellegű állományokkal jelen lévő élőhelytípusok (40A0, 9110, 9180, 91H0) esetében természetvédelmi célként fogalmazható meg az állományok érintetlen, rendszeres beavatkozás nélküli fenntartása. Esetükben csak a faállományok nagyobb terület érintő természeti katasztrófái, illetve bolygatásai (széldöntés, jégtörés stb.) esetében válhatnak szükségessé felújulást segítő, illetve, a folyamatos erdőborítás helyreállítását célzó (nem gazdálkodási motivációval végzett) beavatkozások.

A 91E0 élőhelytípus alá sorolható patakmenti ligeterdők keskeny állományai (Csörgő-völgy és oldalvölgyei, illetve néhány forrásmenti állomány a Mátrabérc északi oldalában) a befoglaló zonális erdőktől elkülönítve, differenciáltan kezelendők. Az állományok zöme érintetlenül, a természetes dinamikai folyamatokra alapozva tartandó fenn, illetve, az égeresekben csak óvatos, mérsékelt erélyű, a vágásos erdőkezeléstől fokozatos eltávolodást eredményező, az élőhelytípus fenntartása érdekében folytatott erdőgazdálkodási tevékenység végezhető.

A száraz gyepek (6190 – sziklagyepek, 6240 – szubpannon sztyeppek) tekintetében távlati, fő természetvédelmi cél a megőrzés, a jelentős degradáló hatások kizárásával, illetve csökkentésével, a regeneráció lehetőségének biztosításával. Ennek fennállása esetén aktív beavatkozás nem szükséges.

A kaszálórétek (6230 – fajgazdag *Nardus*-gyepek, 6410 – láprétek, 6440 – mocsárrétek, 6510 – sík- és dombvidéki kaszálórétek, 6520 – hegyi kaszálórétek, 7230 – mészkedvelő üde láp- és sásrétek) mint másodlagos, ember által kialakított élőhelytípusok aktívan kezelendők. Az állományokat (potenciálisan, vagy aktuálisan is) a beerdősülés fenyegeti. A gyengébb természetességi állapotúaknál rövid távú cél a rekonstrukció, a körülmények és a természetességi állapot javítása (árnyalás csökkentése, fák, cserjék, zavarástűrők visszaszorítása, természetes állományalkotó és kísérőfajok felkarolása) intenzívebb beavatkozásokkal. Ez különösen igaz a fajgazdag *Nardus*-gyepekre (6230), melyek speciális kezelést igényelnek. A kedvező állapot (változatos, állományalkotó, kísérő és ritka fajokban gazdag rétek) fenntartása folyamatos, de extenzívebb kezelést igényel.

Az élőhelyek kedvező természetességi állapotának megtartása és helyreállítása mellett (a védett és veszélyeztetett minősítésű egyéb fajok megőrzésének biztosításán túl) védelmi cél a közösségi jelentőségű (részben jelölő elemnek minősülő) állatfajok populációinak megőrzése. A szaproxilofág rovarfajok közül a kék pattanóbogár (*Limoniscus violaceus*), a skarlátbogár (*Cucujus cinaberinus*) és a havasi cincér (*Rosalia alpina*) életfeltételeinek biztosításához a gazdálkodással érintett állományokban is szükséges az álló és fekvő holtfa megfelelő mennyiségű és korhadtsági fok szerint is differenciált fenntartása. A gyászincér (*Morimus funereus*), nagy hőscincér (*Cerambyx cerdo*) és szarvasbogár (*Lucanus cervus*) védelme érdekében az idős (részben pusztuló) faegyedek és állományrészek, a magyar fésűsbagoly (*Dioszeghyana schmidtii*) populációinak megőrzéséhez cserben, molyhos tölgyben és juharfajokban (mezei juhar, tatárjuhar) gazdag, változatos szerkezetű erdők folyamatos jelenlétének biztosítása szükséges. Az utóbbival meg lehet őrizni a csíkos medvelepkét (*Callimorpha quadripunctaria*) is. Egyes erdőlakó denevérfajok – közönséges denevér (*Myotis myotis*), tavi denevér (*Myotis dasycneme*), nagyfülű denevér (*Myotis bechsteini*), kis patkósdenevér (*Rhinolophus hipposideros*), nagy patkósdenevér (*Rhinolophus ferrumeguinum*), csonkfülű denevér (*Myotis emarginatus*) – populációinak megőrzéséhez alapvető cél megteremteni a Csörgő-lyuk zavartalanságát. Emellett fontos az erdők, mint élő- és táplálkozóhely megfelelő szerkezetének kialakítása és fenntartása: az odvas-üreges, méretes törzsek, illetve, az ilyeneket tartalmazó öreg állományok, állományrészek folyamatos jelenlétének biztosítása. A ritkán, sporadikusan megjelenő vidra (*Lutra lutra*) védelméhez a patakmenti élőhelyek tisztaságának és zavartalanságának elérése, a szintén ritkán felbukkanó hiúz (*Lynx lynx*) stabil megtelepedésének támogatásához az erdőtömb viszonylagos háborítatlanságának biztosítása lenne szükséges. Mindezen felül a kisebb víztesteket, forráslápokot, vízállásos égerligeteket magukba foglaló állományok fenntartása során tekintettel kell lenni az említett erdőlakó denevérfajok táplálkozó- és ivóhelyeinek megőrzésére, valamint a sárgahasú unka (*Bombina variegata*) szaporodóhelyeinek védelmére is.

A molyhos tölgyesek tisztásain előforduló leánykőkorcsin (*Pulsatilla grandis*), Janka-tarsóka (*Thlaspi jankae*) és piros kigyószisz (*Echium russicum*) védelme a leőhelyek zavartalanságával, illetve szükség szerint óvatos kezeléssel elérhető.

A tervezési terület erdeinek fenntartása során további szempont a változó klímaviszonyokhoz való alkalmazkodás képességének fenntartása. Az erdőkben mindezek miatt csak olyan kezelési/gazdálkodási tevékenységek végezhetők, amelyek az állományok egészségi állapotának megőrzése mellett, képesek az erdei élőhelyek változó klíma melletti továbbélését, „adaptálódását” is biztosítani. Változatos szerkezet és fafajösszetétel kialakítása szükséges tehát, és a hagyományos főfafaj-centrikus megközelítés mellett/helyett az elegyfafajok nagyobb elegyarányú jelenlétének tolerálása, segítése is hangsúlyt kell, hogy kapjon.

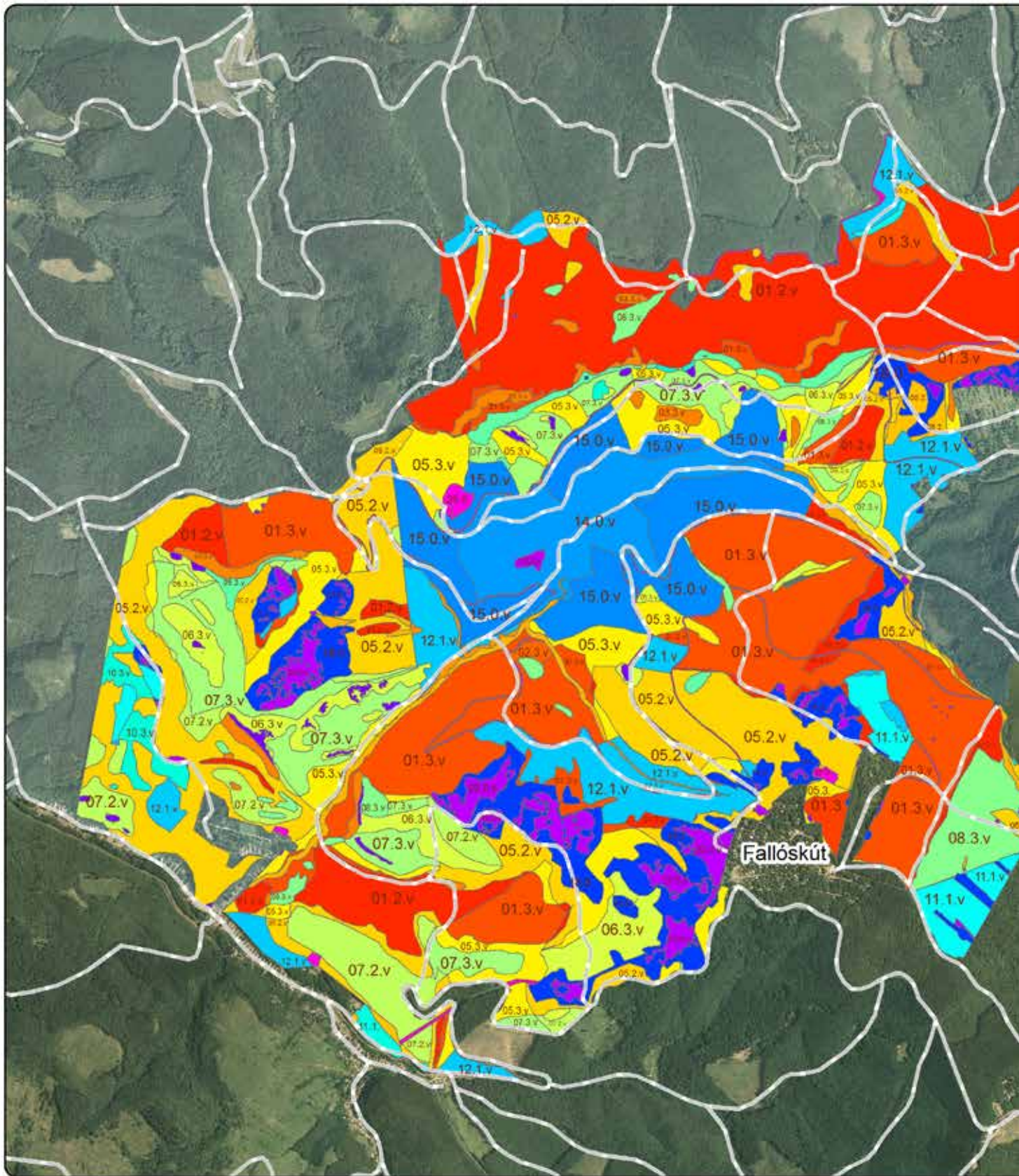
A tervezési területen belül rendkívül fontos természetvédelmi cél a természetes dinamikai folyamatok feltételeinek megteremtése, illetve az azt korlátozó vagy blokkoló hatások minél nagyobb mértékű kiszűrése. Ennek megfelelően, a különböző antropogén eredetű bolygatások minimalizálása érdekében, távlatilag is keretek között tartandó a terület turisztikai hasznosítása, folyamatosan ellenőrizendő az adventív (részben inváziós) lágyszárúak és faszárúak (pl. *Impatiens parviflora*, *Robinia pseudoacacia*) jelenléte, területfoglalása, terjeszkedése. Mindezekon felül biztosítandó a kellően alacsony térségi nagyvadlétszám, amely elősegíti az elemeiben teljes, folymatában hiánytalan, hosszú távon is egészséges faállományt eredményező erdőmegújulást, egyúttal lehetővé teszi az állományok faj-, kor- és térszerkezetének változatosabbá válását, továbbá a száraz gyepek természetközeli állapotú fennmaradását is. Az utóbbi feltétel érvényre juttatásához még a leginkább vadjárta termőhelyeken (sziklás-meredek oldalak, száraz déli lejtők stb.) is teljesülniük kell(ene): erdőkben a lékdinamika intenzív

„működésének”, a vad általi, még elfogadható fajszelekciónak, gyepekben a gyeppalkotók (nagyobbrészt füvek) folyamatos regenerációjának, a zavarástűrők alacsony részarányának és – mint fő kritériumnak – , annak, hogy a talajfelszín minden élőhelyen csak mérsékelten legyen bolygatva, taposva.

A „Mátra” különleges madárvédelmi területtel (kód: HUBN10006) való teljes területi átfedés okán, a teljesség kedvéért a természetvédelmi célkitűzések között megemlítenendő a jelölő madárfajok fészkelő- és táplálkozóhelyeinek biztosítása, az előforduló

populációk védelme is. A jelölő madárfajok közül a tervezési terület tekintetében (annak természetföldrajzi és állomány-jellemzői miatt) elsősorban a fekete harkály (*Dryocopus martius*), a közép fakopáncs (*Dendrocopos medius*), a hamvas küllő (*Picus canus*), a fehérhátú fakopáncs (*Dendrocopos leucotos*), az örvös légykapó (*Ficedula albicollis*), a kis légykapó (*Ficedula parva*), a kék galamb (*Columba oenas*) és a császármadár (*Bonasia bonasia*) védelmi szempontjai kerülhetnek előtérbe.

A Natura 2000 területre vonatkozó természetvédelmi célkitűzések és prioritások a tervezési terület hivatalos Natura 2000 adatlapján (Standard Data Form, SDF) is megtalálhatók. Emellett – szinte teljes egészében védett természeti területről lévén szó – a 15/2008. (VI. 3.) sz. KvVM rendeletben rögzített természetvédelmi célkitűzéseknek is érvényre kell jutniuk.

■ KE 01.2. Középkorú bükkös	■ KE 05.3. Idős gyertyános-tölgyes
■ KE 01.2.v Középkorú bükkös védett területen	■ KE 05.3.v Idős gyertyános-tölgyes
■ KE 01.3. Idős bükkös	■ KE 06.3.v Középkorú-idős molyhos
■ KE 01.3.v Idős bükkös védett területen	■ KE 07.2.v Középkorú cseres-tölgyes
■ KE 02.3.v Középkorú-idős mészkerülő bükkös védett területen	■ KE 07.3.v Idős cseres-tölgyes
■ KE 03.3.v Középkorú-idős törmelékes erdők védett területen	■ KE 08.3.v Középkorú-idős mészkerülő
■ KE 04.1.v Fialat égerliget, égerláp védett területen	■ KE 09.3.v Középkorú-idős tölgyes
■ KE 04.3.v Középkorú-idős égerliget, égerláp védett területen	■ KE 10.3.v Középkorú-idős erdei- és
■ KE 05.2. Középkorú gyertyános-tölgyes	■ KE 11.1. Fialat lucfenyves
■ KE 05.2.v Középkorú gyertyános-tölgyes védett területen	■ KE 11.1.v Fialat lucfenyves

**A mátrai Natura 2000-es
élőhelyvédelmi területek
Kezelési Egységei**

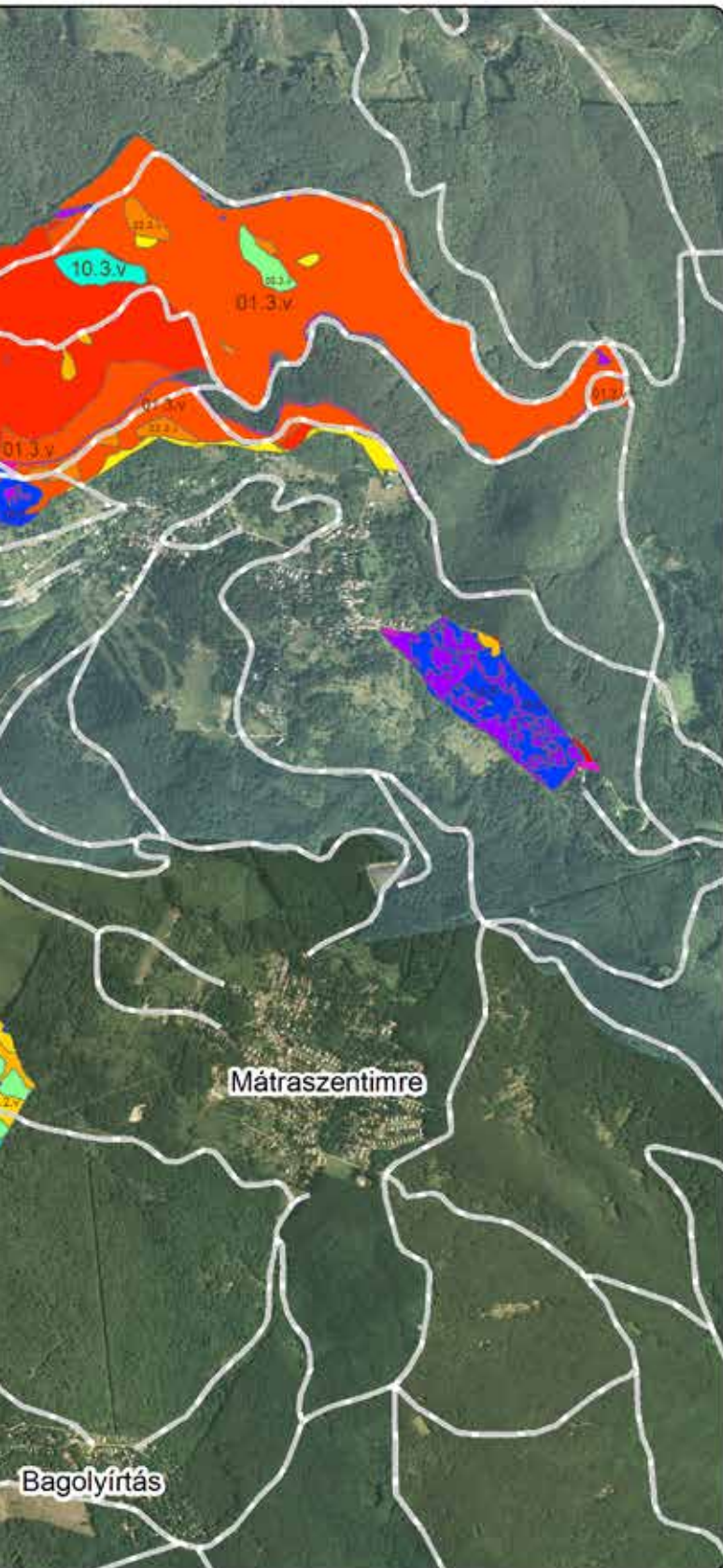
**HUBN20049
Mátrabérc-Fallóskúti-rétek kjTT**

Jelmagyarázat

- Úthálózat
- + Vasútvonalak
- Mátra madárvédelmi terület
- Mátrai élőhelyvédelmi területek

Forrás:
DTA - 50
FÖMI
Fölművelésügyi Minisztérium
Mezőgazdasági és
Vidékfejlesztési Hivatal

védett területen
tölgyes védett területen
védett területen
védett területen
tölgyes védett területen
sziklaerdő védett területen
feketefenyves véd. ter.

védett területen

- KE 12.1.v Fiatal zonális erdők (bükkös, gyerty.-tölgyes, cseres-tölgyes) véd. ter.
- KE 14.0.v Erdőrezervátum magterület
- KE 15.0.v Erdőrezervátum védőzóna
- KE 17.0.v Peripannon cserjés védett területen
- KE 18.0. Másodlagos cserjések
- KE 21.0.v Természetes száraz gyepek védett területen
- KE 22.0. Üde és nedves kaszálórétek
- KE 22.0.v Üde és nedves kaszálórétek védett területen
- KE 25.0. Kultúrterületek (szőlő, kiskert, bánya, park, település)
- KE 26.0. Vonalas létesítmények (stabilizált, aszfaltos út, villanyvez. nyiladéka)

Szerkesztette:

SZIE TTI GIS studio
Gödöllő, 2016

3.2. KEZELÉSI JAVASLATOK

A következőkben a Natura 2000 területen jelölő minősítésű (A-B-C reprezentativitású) közösségi jelentőségű élőhelytípusok, valamint a közösségi jelentőségű, de nem jelölő minősítésű (D reprezentativitású) élőhelytípusok kezelésére és fenntartására vonatkozó természetvédelmi javaslatokat foglaljuk össze. Ezen túl összegezzük az egyéb (nem közösségi jelentőségű) természetes élőhelytípusok kezelésére és fenntartására vonatkozó természetvédelmi javaslatokat is, továbbá, az esetleges rekonstrukciós, rehabilitációs tevékenységek irányainak kijelölése érdekében, röviden kitérünk a fontosabb másodlagos (zömmel idegenhonos fajok által meghatározott) élőhelytípusok kezelési kérdéseire is. A kezelési javaslatok a lehetséges mértékben figyelembe veszik a jelölő állatfajok, valamint az egyéb (védett vagy lokálisan értékesnek minősíthető) fajok élőhelyi igényeit is. Kiemelt egyedi értékek (pl. fokozottan védett fajok előfordulásai) ugyanakkor lokálisan felülírhatják a Natura 2000 szempontú javaslatokat.

A kezelési javaslatok kapcsán fontos kiemelni, hogy a 275/2004. (X. 8.) sz. korm. rendelet 4.§ (5) pontja értelmében „*a fenntartási terv a Natura 2000 terület kezelésére vonatkozó javaslatokat, valamint ezek megvalósításának lehetséges eszközeit tartalmazza, és jogszabály elterő rendelkezése hiányában kötelező földhasználati szabályokat nem állapít meg.*”

Az itt megfogalmazott kezelési javaslatok célja, hogy a tervezési terület földrajzi jellemzői, az előforduló közösségi jelentőségű értékek és a jelenlegi gazdálkodási gyakorlat alapján javaslatot tegyenek a területfenntartás, területhasznosítás, illetve gazdálkodás jövőben kívánatos módjára. **A fenti jogszabályi kivonat alapján a gazdálkodók számára ezek a természetvédelmi javaslatok jelen terv alapján külön kötelezettséget nem jelentenek, betartásuk csak jövőbeni (a fenntartási terv irányelveivel összhangban kidolgozandó) támogatási programokon keresztül, önkéntes vállalás formájában válhat kötelezővé.** Más előírások esetében, azok kötelező jellegét értelemszerűen az azokat megalapozó jogszabály, vagy hatósági eszköz támasztja alá, jelen fenntartási terv ezekre az előírásokra (például, az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló 2009. évi XXXVII. törvényből levezethető irányelvekre és kötelezettségekre) csak utalást tesz.

A Natura 2000 célok megvalósításához kapcsolódó, szántó-, gyeplés és erdőterületeket érintő, gazdálkodáshoz köthető természetvédelmi javaslatokat kellően konkretizált és rendszerezett irányelv-csomagok kialakítása érdekében úgynevezett kezelési egységek (KE) szerint dolgoztuk ki. A kezelési egységek több szempont alapján elkülönített, az élőhelyi sajátosságokhoz és az állományjellemzőkhöz igazodó, térben is lokalizálható egységek, melyek nem követik az ingatlan-nyilvántartási határokat, de sok esetben az erdőrésztlet-határokat sem. Az egyes kezelési egységek (ritka kivételtől eltekintve) térben

nem egybefüggőek, a legtöbb esetben több, különálló foltból összeálló, logikai egységek. E megközelítésnek az az indoka, hogy a Natura 2000 célok hosszú távú megvalósításához a valós, tényleges állományviszonyokra, valamint az aktuális területhasználati és/vagy gazdálkodási formákra alapozottan megfogalmazott irányelvekre van szükség.

A kezelési egységek meghatározásánál közvetlenül azonos jellemzőkkel bír, s ezért többé-kevésbé azonos kezelést igénylő, térben is jól elhatárolható, több kritérium alapján levezethető egységeket igyekeztünk felállítani. A Mátra területére eső természetmegőrzési területeken (SCI, illetve SAC) a kezelési egységek elhatárolása összességében 4 különböző szempont figyelembe vételével történt, melyeket az egységesség kedvéért mindenütt követtünk és ismertetünk:

(1) **A terület védett, illetve nem védett jellege.** – Védett természeti területekre az 1996. évi LIII. tv. és más természetvédelmi jogszabályok alapján számos olyan irányelv, illetve szabály vonatkozik, amely részben a joganyag, részben a kapcsolódó hatósági eljárások révén kötelező jellegű. Ennek megfelelően, a védett és nem védett Natura 2000 területekre vonatkozó kezelési irányelveket – praktikusan alfejezet szintjén – differenciálni szükséges, hogy a védettségből levezethető különbségeket (a fenntartási terv kötelező és javasolt elemeit) egyébként azonos jellemzőkkel leírható élőhelyek/állományok esetében is egyértelműen meg lehessen jeleníteni (jelen esetben részben védett természeti területre eső, részben nem védett Natura 2000 területről van szó).

(2) **Egyedi sajátosságokkal rendelkező, illetve különleges státusú területek jelenléte.** – Védett természeti területeken és azokon kívül is lehetnek olyan területi egységek, amelyek kezelési egységbe sorolását valamilyen egyedi sajátosság, vagy jogszabályból levezethető speciális kötöttség határozza meg. Ezek a kezelési egységek jórészt élőhelyi besorolástól függetlenül kialakított, de Natura 2000 jelölő élőhelyek és/vagy fajok jelenlétét is biztosító területrészeket foglalnak maguk-

ba. Az ide nem sorolt területek további tagolása jellemzően élőhelytípusok, illetve erdők esetében részben korosztály-típusok szerint történik (vö. 3-4 pont).

(3) *Élőhelytípusok szerinti differenciálódás.*

– A kezelési egységek kialakításának egyik legfontosabb tényezője, hiszen a természetvédelmi kezelési irányelvek jelentős része élőhelyspecifikus. Hasonló kezelési igények esetén (elsősorban gyepek esetében) ugyanakkor többféle élőhelytípus is kerülhet egy kezelési egységbe, illetve felmerülhet annak az igénye is, hogy egy élőhelytípuson belül tovább differenciáljunk. A további tagolás elvileg több változó alapján történhet, jelen összeállításban viszont csak az erdők (pontosabban az erdei élőhelytípusok egy része) korosztályok szerinti megbontásával dolgozunk (vö. 4. pont). Élőhelytípus-kategóriaként alaphelyzetben a Natura 2000 jelölő élőhelytípusokat alkalmazzuk, nem közösségi jelentőségű élőhelyeknél viszont a teljes körű tematikai és területi lefedettséget biztosító ÁNÉR-2011 élőhelytípusok is megjelennek.

(4) *Korosztályviszonyok.* – Erdők esetében fontos tényező, hiszen a különböző korú állományokhoz még azonos élőhelytípus esetén is nagyon különböző kezelési irányelveket lehet megfogalmazni. Más oldalról megvilágítva a kérdéskört: a gazdálkodás alatt álló erdők (különösen a zonális erdők) különböző korú állományaiban – célkitűzéseket, technológiai megoldásokat, szakmai fogásokat tekintve – olyannyira eltérő jellegű tevékenységek folynak, hogy a Natura 2000 célok hosszú távú megvalósításához nagyon különböző természetvédelmi irányelvek érvényre juttatására lehet javaslatokat tenni. Az alkalmazott korosztálycsoportok a lassan növekvő fajok állományai (pl. cseres-tölgyesek) esetében a megalapozó dokumentációban használt kategóriák összevonásával, egyszerűsítésével létrejött egységek: fiatal korú (1-40 éves), középkorú (41-80 éves) és idős (81 év feletti) erdők. A kifejezetten véderdő karakterű intrazonális erdőknél (molyhos tölgyesek) és a helyükön (továbbá, részben cseres-tölgyesek helyén),

gyenge talajon álló fekete- és erdeifenyvesek esetében – egyszerűsítések okán – csak fiatal korú (1-40 éves) és középkorú-idős (41 év feletti) állományokat tárgyalunk.

A fenti szempontrendszerrel kialakított kezelési egységek – mivel jelölő és nem jelölő élőhelytípusokat egyaránt tartalmaznak – lefedik a teljes tervezési területet. A kezelési egységek (KE) szerinti ismertetés egységes szerkezetben készült:

(a) *„A kezelési egység megfeleltetése”* alpont tartalmazza az adott kezelési egység közösségi jelentőségű (Natura 2000) élőhelyekkel és ÁNÉR-2011 kategóriákkal való megfeleltetését, illetve egyedi sajátosságok alapján kiemelt kezelési egységeknél (ha van) a jogszabályi hivatkozást is.

(b) A *„kötelezően betartandó kezelési-fenntartási irányelvek”* alpont alatt csak olyan irányelveket és szabályokat tüntettünk fel, melyeket valamilyen korábban megjelent és ma is hatályos jogszabályban, illetve valamilyen érvényben levő ágazati tervben már rögzítettek, vagy az említett helyeken leírtakból egyértelműen levezethetők. Az irányelvek és szabályok ismertetése e helyütt alapvetően tömör és rövid, csak a Natura 2000 kijelölés szempontjából legfontosabb tételekre szorítkozik. A kötelezően betartandó irányelvek legfontosabb forrásai:

(1) Az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló 2009. évi XXXVII. tv.

(2) az annak végrehajtására kiadott 153/2009. (XI. 13.) sz. FVM rendelet,

(3) az érvényben lévő körzeti erdőterv,

(4) A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. tv. továbbá

(5) Az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről szóló 275/2004. (X. 8.) sz. korm. rendelet **és**

(6) a 269/2007. (X. 18.) sz. korm. rendelet a Natura 2000 gyepterületek fenntartásának földhasználati szabályairól.

A felsorolt források alapján a tervezési terület egészére vonatkozó, mindenhol kötelezően betartandó szabályokat és irányelveket az egyes kezelési egységeknél nem ismertetjük (azok a vonatkozó joganyagban elérhetők).

(c) A *„javasolt (önkéntesen vállalható) kezelési-fenntartási feladatok”* alpontban fogalmaztuk meg az érdemi, Natura 2000 célok elérését szolgáló kezelési javaslatokat. A felsorolt javaslatok zöme támogatási rendszerbe illeszthető felvetés, belőlük az agártámogatási rendszer 3.3.1.2. pont szerinti megújításához is lehet meríteni.

(d) Az „*élőhelyrekonstrukciós javaslatok*” alpontban a másodlagos, degradált élőhelytípusok rekonstrukciójának lehetőségeire utalunk, s javaslatokat teszünk az átalakítási, helyreállítási folyamat lehetséges lépéseire, irányelveire. Amennyiben az adott kezelési egységnél nincsenek ilyen típusú problémák, illetve feladatok, ez a pont az ismertetés során kimarad.

(e) „*A kezelési és rekonstrukciós javaslatok indoklása*” alpontban a lokális sajátosságok kiemelésével a (c) és (d) pont alatt részletezett javaslatok hátterére, megalapozó adataira, indokaira utalunk.

3.2.1. ÉLŐHELYEK KEZELÉSE

A terület – bár részben települések közvetlen környezetében fekszik – lényegében teljes egészében elsődleges természeti értékeket (erdőket, valamint közbezárt száraz gyepeket), illetve másodlagos, erdőirtással keletkezett, célirányos kezeléssel fenntartott, magas természetvédelmi értékkel rendelkező üde kaszálókat tartalmaz. Alapvető funkciója ezek megőrzése és hasznosítása. Ebből következően kerülendő minden, az erdő- és rétkeszéstől, vadgazdálkodástól eltérő célú hasznosítás és ezt célzó beruházás. Különösen kerülendő a környezeti viszonyokat is megváltoztató bányászat, építési tevékenység, az erdőterület akár csak ideiglenes igénybevétele, az erdő művelési ágból való kivonás, és a jelentősebb környezeti terhelést jelentő (pl. motoros, quados) turisztikai hasznosítás. A terület tájképi és természeti értékei, valamint a környék (falvak és üdülőtelepek) közzéjéti kitettsége ugyanakkor a kíméletes feltárást, bemutatást indokoltá teszi. A terület döntően állami tulajdonban és kezelésben van (a rétek nemzeti parki kezelésben), ami megkönnyíti az említett keretek betartását.

Az egyes élőhelyek kezelésének módja a Natura 2000 weboldalon olvasható.

3.2.2. FAJVÉDELMI INTÉZKEDÉSEK

Rendkívüli fajvédelmi intézkedések szükségessége nem merül fel. Ennek az az oka, hogy az élőhelyek fenti irányelvek szerinti, természetvédelmi céloknak alárendelt kezelésével a területről leírt jelölő fajok élőhelyi igényei kielégíthetők, az erdők és rétek kompozicionális és strukturális jellemzőinek megtartásával-javításával a területre jellemző flóra és fauna elemeinek megőrzését, illetve sokféleségének bővítését a Natura 2000 célkitűzések szellemében biztosítani lehet. Egyedi programok és intézkedések a természetmegőrzési területtel átfedő „Mátra” madárvédelmi terület (HUBN10006) jelölő fajainak (ragadozómadarak, harkályfélék, császármadár stb.) érdekében tehetők. Néhány fajvédelmi vonatkozású, egyértelműen megfogalmazható, jelentősebb anyagi áldozat vállalása nélkül is megvalósítható, gyakorlatias természetvédelmi szempont:

- » Odvas fák visszahagyása a fakitermelések során: az odúlakó madarak (harkályok, énekesmadarak) és emlősök (kiemelten egyes denevérfajok) költő-, szaporodó- és búvóhelyének biztosítása.
- » Gallyfészket hordozó fák és közvetlen környezetük kímélete a fakitermelések során: a ragadozómadarak fészkelési lehetőségeinek biztosítása.
- » A cserjeszint kímélete, a cserjeborítás csak legszükségesebb mértékű alakítása a nevelővágások során: a cserjeszinthez kötődő énekesmadár-fajok fészkelő- és táplálkozó-területeinek kímélete.
- » Az erdei vízfolyások és kisérvények kímélete a fakitermelések, közelítési és faanyag-szállítási tevékenység során: kétéltűek és egyéb vízi szervezetek élőhelyének megóvása.
- » A fakitermelést lehetőség szerint a fő költési és/vagy vegetációs időszakon kívül végezzék: a területen élő növény- és állatfajok populációinak kímélete a reprodukciós időszakban.

3.2.3. KUTATÁS, MONITOROZÁS

Mindeddig elsősorban florisztikai gyűjtések (a Mátra flórájának vizsgálata), faunisztikai kutatások (pl. denevérfaunisztika, császármadár populáció- és etológiai vizsgálatok, kétéltű- és hüllőfauna vizsgálata) és élőhelyterképezési munkák (a Mátra élőhelyterképének elkészítése) folytak a területen. Ezen felül jelentős, több évtizedes – hazánkban úttörő jellegű – erdődinamikai kutatások zajlottak a Csörgő-völgy Erdőrezervátum területén. Szisztematikus kutatási és monitoring tevékenységről ugyanakkor jelenleg nincs tudomásunk a területen, ezért a közeljövőben kívánatos lenne az élőhelytípusok több szempontú vizsgálata, például az alábbi témakörökben:

- » Az erdő történeti háttér részletesebb tisztázása, a jelenleg látható állományok, illetve élőhelyi mintázat történeti előzményeinek alapos feltárása.
- » Az erdők természetességi állapotának részletes felmérése és értékelése: ez a jelenlegi, aktuális állapot minél részletesebb ismeretéhez segítene bennünket.

- » Egyes erdei élőhelyi elemek és/vagy mikroélőhelyek részletesebb felmérése és értékelése: az így nyert (pl. legelőerdőkben maradt hagyásfákra, idős fákra, fekvő és álló holtfára, gyökértányérokra vonatkozó) adatok egyes élőlénycsoportok jelenlétének közvetett adatolásához vagy predikciójához használhatók.
- » Hosszú távú erdődinamikai kutatások a Csörgő-völgy Erdőrezervátum magterületén.
- » A Natura 2000 jelölő fajok populációinak még részletesebb felmérése, élőhelyi preferenciájuk pontosítása lokális vizsgálatokkal, a fajok hosszú távú monitorozása.
- » Az erdők állapot-változásának vizsgálata: a jelölő élőhelytípusok állományaiban lezajló változások monitoringja a Natura 2000 célkitűzések megvalósulásának sikerességét vagy éppen problémáit tudná visszaigazolni.
- » Az erdőgazdálkodási tevékenység hatás-monitorozása: e vizsgálat-sorozat révén a gazdálkodási/kezelési célú beavatkozások természetességet, illetve erdőállapotot befolyásoló hatásairól nyernénk alaposabb képet.
- » Az erdei mikrohabitatok (különösen a méretes holtfa) célirányos monitorozása, főképp az esetlegesen megjelenő további közösségi jelentőségű fajok detektálása céljából.
- » A gyepek kezelésének, rekonstrukciójának hatását vizsgáló (hosszabb távú) kutatások folytatása.

3.3. A KEZELÉSI JAVASLATOK MEGVALÓSÍTÁSÁNAK LEHETSÉGES ESZKÖZEI A JOGSZABÁLYOK ÉS A TULAJDONVISZONYOK FÜGGVÉNYÉBEN

A kötelezően betartandó erdőgazdálkodási/erdőkezelési irányelvek érvényesítésére jogszabályi támogatottság alapján három lehetséges út kínálkozik:

- » Gazdálkodási/kezelési irányelvek érvényesítése egyedi erdészeti hatósági ügyek során.
- » Gazdálkodási/kezelési irányelvek érvényesítése erdőterv-módosítási eljárás kezdeményezése útján (azonnali intézkedést igénylő, kiemelt Natura 2000 feladatok esetén).
- » Gazdálkodási/kezelési irányelvek érvényesítése a soron következő körzeti erdőtervezések során (az irányelvek beépítése az erdőterv-rendelet szövegébe).

Az erdős élőhelyekkel kapcsolatban javasolt (önkéntesen vállalható) kezelési-fenntartási és fejlesztési feladatok megvalósítása a mindenkor pályázati lehetőségek, illetve az gazdálkodók ambíciói

és vállalásai függvényében lehetséges. A vállalatok egy része nem igényel külön erdészeti hatósági eljárást (pl. kíméletes közelítés, érintetlen állományrész vagy holtfa visszahagyása), más részük (pl. üzemmód-váltás) viszont engedélyköteles. Az erdészeti ágazaton belül igénybe vehető kezelési-fenntartási és fejlesztési jellegű támogatások szektorfüggők: a nem állami szféra több támogatási lehetőséghez jut, míg állami erdők (pontosabban az 50 %-nál nagyobb hányadban állami tulajdonban levő erdők) esetében az elérhető támogatási jogcímek és források korlátozottak.

3.3.1. AGRÁRTÁMOGATÁSOK

3.3.1.1. Jelenleg működő agrártámogatási rendszer

Az erdőtervezett erdőkre igénybe vehető támogatásokat az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból (EMVA) finanszírozzák. A 2007-2013 közötti uniós költségvetési ciklusban kiírt támogatási jogcímek átalakítása jelenleg is folyamatban van, így a 2014-2020 közötti időszakra érvényes szabályok, illetve támogatási jogcímek még pontosan nem ismertek. Annyi bizonyos, hogy a Natura 2000 területek uniós finanszírozása 2014-2020-ban is döntően a jelen időszakot meghatározó, úgynevezett „integrációs megközelítés” szerint történik. Továbbra sem lesz tehát, egy külön erre a célra

elkülönített alap, hanem a Natura 2000 területek megőrzése kapcsán felmerülő fejlesztési igényeket a meglévő uniós pénzügyi eszközök – különböző alapok (erdők esetében elsősorban az EMVA) – keretében fogják érvényesíteni. A korábbi időszakban indított támogatások körét (szektorfüggőséget hangsúlyozó tagolással) röviden a következőkben tekintjük át.

SZEKTORTÓL FÜGGETLENÜL IGÉNYBE VEHETŐ TÁMOGATÁSOK:

/ Erdők

A) 32/2008. (III. 27.) sz. FVM rendelet az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból az erdészeti potenciál helyreállítására nyújtandó támogatások igénybevételének részletes szabályairól – a jogszabály alapján normatív, vissza nem térítendő támogatás igényelhető a természeti katasztrófa (pl. vízkár, szélkár, tűzkár) által sújtott területeken az erdészeti potenciál helyreállítására, valamint a másodlagos erdőkérdések megelőzésére:

- » alaptámogatás: (a) erdőfelújítást megelőző terület-előkészítés, a károsodott faállomány letermelése, (b) első kivitelű erdősítés vagy pótlás, (c) tűrevágás vagy sarjztatás
- » kiegészítő támogatás: (a) bakhátak létesítése, (b) 10 fokot meghaladó lejtésű területen padka létesítése, (c) 15 fokot meghaladó lejtésű területen rőzsefonat vagy talajfogó gát létesítése

B) 139/2009. (X. 22.) sz. FVM rendelet az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból az erdőszerkezet átalakításához nyújtandó támogatások részletes feltételeiről – a jogszabály alapján normatív, területalapú, vissza nem térítendő támogatás igényelhető az alábbi fafajcserés szerkezet-átalakítási beavatkozások finanszírozására:

- » erdőállomány alatti erdősítéssel történő szerkezetátalakítás
- » tarvágást követő szerkezetátalakítás: (a) fafajcserével, (b) fafajcserével, tuskózással, gyökérfésüléssel, (c) fafajcserével, fainjektálással vagy tuskókenéssel
- » állománykiegészítéssel történő szerkezetátalakítás

/ Gyepek

Az Európai Mezőgazdasági Garancia Alapból finanszírozzák, és minden hasznosított mezőgazdasági terület jogosult az egységes területalapú támogatásra. A hasznosított mezőgazdasági terület hazánkban a művelt szántó és gyepterületekre vonatkozik, melyek a MePAR rendszerben támogatható területként vannak nyilvántartva. Az egységes területalapú támogatás feltétele a terület művelésben tartása, valamint a „kölcsönös megfeleltetés” rendszerének betartása.

A gazdálkodó által az összes bejelentett területet helyes mezőgazdasági és környezeti állapotban kell tartani. A helyes mezőgazdasági és környezeti állapot előírásainak teljesítését a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal (MVH) külön megállapodás alapján, az illetékes szakhatóságok bevonásával, térinformatikai módszerekkel, illetve helyszíni vizsgálat során ellenőrzi.

Kötelező földhasználati előírások ellenértékeként igényelhető kompenzációs jellegű kifizetések:

A 128/2007. (X.31.) sz. FVM rendelet alapján, a Natura 2000 gyepterületeken történő gazdálkodáshoz területalapú, kompenzációs támogatás vehető igénybe. A Natura 2000 gyepekre vonatkozó földhasználati szabályok betartása független attól, hogy a gazdálkodó igényelte-e a támogatást.

/ Önkéntesen vállalt előírások nyomán igényelhető mező- és erdőgazdálkodási támogatások:

- » Az agrár-környezetgazdálkodási célprogramok közül az ország egész területén (a támogatható területeken) igénybe vehető horizontális szántóföldi, gyepeggazdálkodási és ültetvény célprogramok érhetők el a 61/2009. (V.14.) sz. FVM rendelet jelenleg hatályos rendelkezései alapján.
- » Kedvezőtlen Adottságú Területek támogatása (25/2007. (IV.17.) sz. FVM rendelet). Ez a rendelet, támogatási lehetőséget biztosít a kedvezőtlen természeti adottságokkal rendelkező területeken gazdálkodók részére az 1257/1999/EK tanácsi rendeletének 19-20. cikkelye alapján. A kedvezőtlen adottságú területek (KAT) támogatásának célja a fenti rendelet 19. cikkében, valamint 20. cikkében meghatározott, a gazdálkodás eredményességét kedvezőtlenül befolyásoló gazdasági, társadalmi és természeti tényezők hatásainak részbeni kompenzációja. A KAT támogatás a Natura 2000 támogatással együtt igényelhető.

/ Nem termelő mezőgazdasági beruházások

A 33/2008. (III.27.) sz. FVM rendelet alapján támogatás vehető igénybe olyan földhasználati intézkedésekre, amelyek gazdálkodáshoz közvetlenül nem kapcsolódnak, ugyanakkor a vidéki táj értékeinek, állat- és növényvilágának fennmaradását szolgálják, ezáltal növelik a Natura 2000 területek közjóléti értékét, illetve, hozzájárulnak a környezetgazdálkodási célok teljesítéséhez.

A TÖBBSÉGI ÁLLAMI TULAJDONÚ TERÜLETEK KIVÉTELÉVEL IGÉNYBE VEHETŐ TÁMOGATÁSOK:

C) 124/2009. (IX. 24.) sz. FVM rendelet az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból az erdő-környezetvédelmi intézkedésekhez nyújtandó támogatások részletes feltételeiről – a jogszabály alapján normatív terület-, illetve térfogatalapú, vissza nem térítendő támogatás igényelhető az alábbi (természetvédelmi célokat is magába foglaló) célprogramokra:

- » agresszíven terjedő, idegenhonos fa- és cserjefajok visszaszorítása
- » szálaló erdőgazdálkodás bevezetése
- » erdőállományok kézi munkaigényes ápolása
- » őshonos erdőállományok tarvágásos felújításának visszaszorítása
- » speciális erdei élőhelyek és természetes erdőfelújítás lehetőségének biztosítása: (a) mikroélőhelyek kialakítása, fenntartása, (b) facsoportok visszahagyása a véghasználat során, (c) az erdőfelújítás sikerességét biztosító cserjeszabályozás
- » véghasználat elhalasztása talaj- és élőhelyvédelem céljából
- » közjóléti célú erdők fenntartása
- » erdei tisztások kialakítása és fenntartása
- » természetkímélő anyagmozgatási módszerek alkalmazása

AZ ÖNKORMÁNYZATI ÉS TÖBBSÉGI ÁLLAMI TULAJDONÚ TERÜLETEK KIVÉTELÉVEL IGÉNYBE VEHETŐ TÁMOGATÁSOK:

D) 41/2012. (IV. 27.) sz. VM rendelet az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból a Natura 2000 erdőterületeken történő gazdálkodáshoz nyújtandó kompenzációs támogatás részletes szabályairól – a jogszabály alapján vissza nem térítendő kompenzációs támogatás vehető igénybe a Natura 2000 irányelveket érvényre juttató jogszabályok végrehajtásával érintett, az Országos Erdőállomány Adattárban nyilvántartott erdőrészlet területén felmerülő költségek és jövedelemkiesés ellentételezése céljából.

A MAGÁN- ÉS ÖNKORMÁNYZATI TULAJDONÚ TERÜLETEKRE IGÉNYBE VEHETŐ TÁMOGATÁSOK:

E) 25/2012. (III. 20.) sz. VM rendelet az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból a fiatal erdők állományneveléséhez nyújtandó támogatások részletes feltételeiről – a jogszabály alapján vissza nem térítendő támogatás vehető igénybe a fiatal erdők gazdasági értékét növelő állománynevelési jellegű tevékenységek (befejezett erdősisítés ápolás, tisztítás és törzsnyesés) végzésére.

A különböző támogatási jogcímek tervezési területen belüli igénybevételéről adatokkal nem rendelkezünk. Az állami tulajdon magas aránya miatt megállapítható azonban, hogy az erdőgazdálkodóknak az érintett erdőterület jelentős részére sem erdő-környezetvédelmi támogatást, sem Natura 2000 kompenzációt nem állt módjukban igénybe venni.

3.3.1.2. Javasolt agrártámogatási rendszer

A felsoroltakhoz képest új támogatási jogcímmre (részletes elővizsgálatok híján) itt most nem tudunk javaslatot tenni, a vizsgálati terület erdein belül mutatkozó magas állami tulajdoni hányad miatt azonban szükségesnek tartanánk a fenti szempontok, illetve jogcímek kiterjesztését valamilyen módon az állami szektorra is. Mivel az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból (EMVA) közvetlenül nem támogathatók az állami tulajdonú területek, szóba jöhetnek esetleg az állami erdőgazdálkodás rendszerén belül elkészítendő belső szabályozások (hozzájuk rendeltlen pedig belső pénzeszköz-elkülönítések), illetve, plusz források bevonását le-

hetővé tevő, az ismertetett (vagy azokhoz hasonló) jogcímek szerinti, természetvédelmi célokat is szolgáló tevékenységek megvalósítását segítő pályázatok. A nem állami tulajdonú területek esetében elemezni kell továbbá, a jelenlegi támogatás-igénylések és támogatottság mértékét, a futó programok megfelelőségét, hogy a működő támogatási programok hatékonyságáról reális helyzetképet kapjunk.

Felhasznált irodalom

SZAKMAI ANYAGOK

- B. GÁL E. (2010): A Mátravidék település- és birtoklástörténete. In: BARÁZ Cs. (szerk.): A Mátrai Tájvédelmi Körzet. Heves és Nógrád határán. – Bükk Nemzeti Park Igazgatóság, Eger, p. 299-307.
- CSIFFÁRY G. (1998): A mátrai üveghuták története. – Archívum 15: 55-121.
- DANSZKY I. (szerk.) (1963): Magyarország erdőgazdasági tájainak erdőfelújítási, erdőtelepítési irányelvei és eljárásai V. Északi-középhegység erdőgazdasági tájcsoport. – Országos Erdészeti Főigazgatóság, Budapest, 817 pp. + 1 térkép + XXXII.
- DÖVÉNYI Z. (szerk.) (2010): Magyarország kistájainak katasztere- MTA Földrajztudományi Kutatóintézet Budapest, 2. átdolgozott és bővített kiadás
- FODOR L. (2010): A Mátravidék régészeti lelőhelyei, leletei. In: BARÁZ Cs. (szerk.): A Mátrai Tájvédelmi Körzet. Heves és Nógrád határán. – Bükk Nemzeti Park Igazgatóság, Eger, p. 229-250.
- GYALOG L. – PELIKÁN P. – ZELENKA T. (szerk.) (2010): A Mátra földtani térképe. In: BARÁZ Cs. (szerk.): A Mátrai Tájvédelmi Körzet. Heves és Nógrád határán. – Bükk Nemzeti Park Igazgatóság, Eger, térképmelléklet.
- HARASZTHY L. (szerk.) (2014): Natura 2000 fajok és élőhelyek Magyarországon. – Pro Vértes Közalapítvány, Csákvár, 956 pp.
- HAVAS-HORVÁTH I. – ŐSZ G. (2010): Az erdő- és vadgazdálkodás története. In: BARÁZ Cs. (szerk.): A Mátrai Tájvédelmi Körzet. Heves és Nógrád határán. – Bükk Nemzeti Park Igazgatóság, Eger, p. 309-316.
- KOVÁCS, M. (1968): Die Acerion pseudoplatani-wälder (Mercuriali-Tiliatum und Phyllitidi-Aceretum) des Mátra-Gebirges. – Acta Botanica Academiae Scientiarum Hungaricae 14(3-4): 331-350.
- KOVÁCS, M. (1975): Beziehung zwischen Vegetation und Boden. Die Bodenverhältnisse der Waldgesellschaften des Mátragebirges. – Akadémiai Kiadó, Budapest, 357 pp.
- ŐSZ G. (szerk.) (2010): A gyöngyössolymosi erdészeti tervezési körzet második erdőterve (2009-2018). – Kézirat, Heves Megyei Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal Erdészeti Igazgatósága, Eger, 127 pp.
- SRAMKÓ G. (2014): A Mátrabérc – Fallóskúti-rétek (Natura 2000 kód: HUBN20049) területének élőhelytérképe. – Kutatási jelentés, Kazár, digitális adatállomány.
- SRAMKÓ G. (2014): Összefoglaló adatleírás a Mátrabérc – Fallóskúti-rétek (Natura 2000 kód: HUBN20049) természetmegőrzési területen található élőhelytípusokról. – Kutatási jelentés, Kazár, 30 pp.
- SZUJKÓ-LACZA, J. (1962): Die Buchenwälder des Börzsöny- und Mátra-Gebirges. – Acta Botanica Academiae Scientiarum Hungaricae 8(3-4): 441-471.
- VAJDA Z. (szerk.) (2011): A nagybáttonyi erdészeti tervezési körzet második erdőterve (2010-2019). – Kézirat, Heves Megyei Kormányhivatal Erdészeti Igazgatósága, Eger, 107 pp.
- VOJTKÓ A. – SRAMKÓ G. – MAGOS G. – HARMOS K. (2010): Növényvilág. In: BARÁZ Cs. (szerk.): A Mátrai Tájvédelmi Körzet. Heves és Nógrád határán. – Bükk Nemzeti Park Igazgatóság, Eger, p. 149-174.

ÚTMUTATÓK

VÁTI (2009): Módszertani útmutató. A 2006/18/176.02.01 számú átmeneti támogatás keretében megvalósult „Natura 2000 területek fenntartási tervének elkészítése és ehhez kapcsolódó szolgáltatások elvégzése” című projekt során megfogalmazódott tervezési tapasztalatok és javaslatok. – VÁTI Magyar Regionális Fejlesztési és Urbanisztikai Nonprofit Kft., Budapest, 93 pp.

KvVM (2010): Szakmai háttéranyag a hazai Natura 2000 területek kijelölésének alapjául szolgáló erdei élőhelytípusok kezelési irányelveinek meghatározásához. – KvVM Természetvédelmi Szakállamtitkárság, Budapest, 78 pp.

VM (2014): Útmutató a Natura 2000 fenntartási tervek készítéséhez. – VM Természetmegőrzési Főosztály, Budapest, 28 pp. + mellékletek

JOGSZABÁLYOK

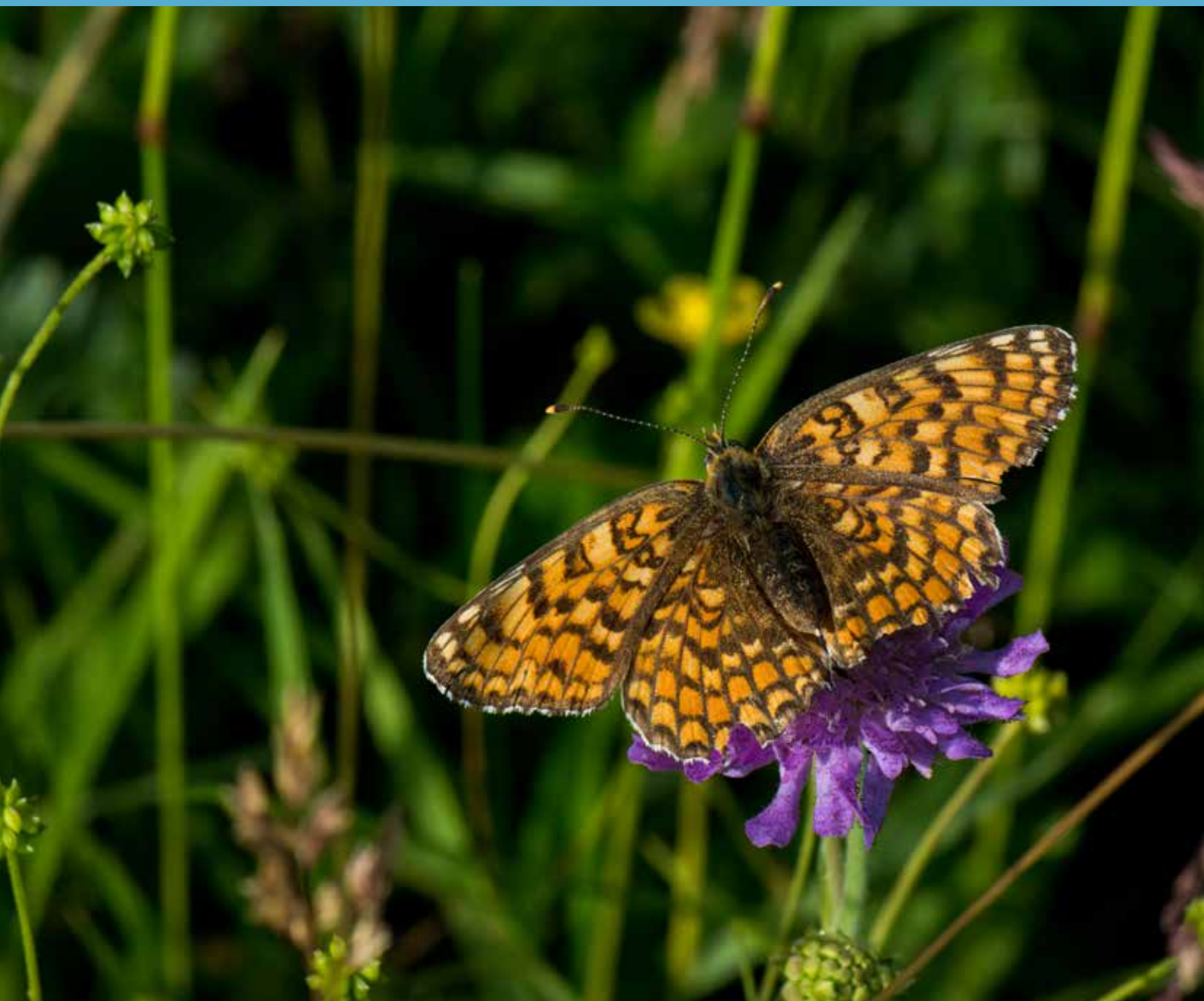
Az Európai Közösségek Tanácsa 92/43/EGK irányelve (1992. május 21.) a természetes élőhelyek, valamint a vadon élő állatok és növények védelméről

275/2004. (X. 8.) sz. korm. rendelet az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről

ADATBÁZISOK

- » Standard Data Form (SDF) 2013. évi adatbázis
- » Országos Erdőállomány-Adattár 2013. január 1-jei állapotadatok

Dudás László
Nagy tarkalepke

2016